

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Attachment v souvislosti s užíváním copingových strategií u vězeňské populace

Vypracovala: Aneta Víková

Vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Bajgarová, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské – diplomové – rigorózní – disertační práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 5. 2020

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce, Mgr. Zdeňce Bajgarové, Ph.D., za trpělivý a vřelý přístup, cenné rady a čas, který mi věnovala pro zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Vazební věznice České Budějovice, Věznice Nové Sedlo, Věznice Rapotice a Věznice Příbram za možnost realizace výzkumu a za ochotu rozdat dotazníky. Děkuji rovněž Mgr. Jakubu Novákovi za odborné rady a pomoc s výzkumem. Poděkování patří i mé rodinně a přáteli, kteří mi byli po celou dobu mého studia velkou oporou. V neposlední řadě děkuji všem respondentům, kteří se výzkumu zúčastnili.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je přispět k porozumění attachmentu a copingových strategií u vězeňské populace. Byly sledovány a popsány typy attachmentu a užívané copingové strategie vyskytující se u našeho vzorku vězeňské populace. Následně byly testovány souvislosti mezi těmito dvěma proměnnými. Byl zvolen kvantitativní typ výzkumného designu. Výzkumný vzorek tvořilo 122 mužů ve výkonu trestu odnětí svobody v ostraze středního stupně zabezpečení. Respondenti byli z Vazební věznice České Budějovice, Věznice Rapotice, Věznice Nové Sedlo a Věznice Příbram. Věkově se respondenti pohybovali v rozmezí od 20 do 60 let. Pro měření attachmentu byl zvolen dotazník ECR a pro copingové strategie SVF 78.

Z výsledků vyplynulo, že většina vězňů vykazovala nejistý typ připoutání (nejčastěji bázlivě vyhýbavý). Jistý typ vazby se vyskytl pouze u 3 jedinců. Byly prokázány signifikantně významné rozdíly mezi vztahovou úzkostností a vyhýbavostí s porovnávanou metodologickou studií. Tyto rozdíly byly zjištěny i v užívání copingových strategií v porovnání s normami. Naši respondenti vykazovali vyšší hodnoty pozitivních i negativních copingových strategií (zejména vyhýbavých). Výzkum prokázal souvislost mezi attachmentem a preferovanými copingovými strategiemi (nejisté typy připoutání pozitivně korelovaly s negativními copingovými strategiemi).

Klíčová slova: attachment, copingové strategie, vězeňská populace

Abstract

The objective of the thesis is to contribute to understanding of the attachment and coping strategies at a prison population. The types and used coping strategies occurring at our sample of the prison population were observed and described. Then the connections between these two variables were tested. The quantitative type of research design was chosen. Research sample was made up of 122 men serving custodial sentence in the medium security level prison. Respondents were from Remand Prison České Budějovice, Prison Rapotice, Prison Nové Sedlo and Prison Příbram. Age of the respondents ranged from 20 to 60 years. For measuring attachment ECR survey was chosen and for coping strategies SVF 78.

The results shown that most prisoners show insecure type of attachment (mostly fearful avoidant). Secure type of attachment occurred only at 3 individuals. Significantly important differences between relational anxiety and avoidance with compared methodological study were proven. These differences were found even in using of the coping strategies in comparison with the norms. Our respondents shown higher values of both positive and negative coping strategies (especially the avoidant ones). The research proved a connection between attachment and preferred coping strategies (insecure types of attachment positively correlated with negative coping strategies).

Keywords: attachment, coping strategies, prison population

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	10
1 Vymezení základních pojmů.....	10
1.1 Kriminalita	10
1.2 Delikvence	10
1.3 Poruchy chování.....	10
2 Proč se touto problematikou zabývat? Její přínosy i úskalí... ..	11
3 Příčiny vzniku problémového chování.....	12
3.1 Biologické faktory.....	12
3.2 Psychické faktory	12
3.3 Sociální faktory	13
3.3.1 Nefunkční rodinné prostředí jako jeden z prediktorů určujících kriminální jednání.....	13
3.3.1.1 Vliv kriminálních a antisociálních rodičů.....	14
3.3.1.2 Vliv početné rodiny	15
3.3.1.3 Způsoby výchovy.....	15
3.3.1.4 Zneužívání a zanedbávání dětí.....	16
3.3.1.5 Neúplné (rozpadlé) rodiny	16
3.4 Teorie kontroly.....	17
4 Koncept attachmentu.....	18
4.1 Teoretické vymezení attachmentu	18
4.2 Koncept Johna Bowlbyho	19
4.3 Vazebné chování	19
4.4 Vnitřní pracovní modely	20
4.5 Typy vztahové vazby	21
4.5.1 Jistý typ citové vazby (secure attachment)	21

4.5.2 Zaujatý (zapletený) typ vazby (preoccupied attachment)	22
4.5.3 Distancovaně vyhýbavý typ (dismissing avoidant attachment)	22
4.5.4 Bázlivě vyhýbavý typ (fearful avoidant attachment).....	23
4.6 Attachment u vězeňské populace	24
5 Coping	26
5.1 Teoretické vymezení copingu	26
5.1.1 Zátěžové situace	27
5.2 Teoretické přístupy ke copingu	27
5.3 Copingové styly	28
5.4 Copingové strategie.....	28
5.5 Cíle a efektivita zvládnání stresu	30
5.6 Coping u vězeňské populace	31
6 Souvislost attachmentu a copingových strategií	33
Empirická část.....	34
7 Použitá metodologie.....	34
7.1 Cíl výzkumu	34
7.2 Výzkumné otázky a hypotézy	34
7.3 Metodika výzkumu	35
7.4 Dotazník ECR	35
7.5 Dotazník SVF 78.....	36
7.6 Výzkumný vzorek	36
7.7 Sběr dat	37
7.8 Etické aspekty výzkumu	37
8 Výsledky výzkumu	38
8.1 Popisné statistiky.....	38
8.1.1 VO1: Jaké je procentuální rozložení typů vazby u vězeňské populace?	39
8.2 Statistické testování.....	40

8.2.1 VO2: Jaké preference má vězeňská populace ve volbě copingových strategií?	41
8.2.2 Kontrola intervenujících proměnných	44
8.2.3 VO3: Jaká je souvislost mezi typy vztahové vazby a copingovými strategiemi u vězeňské populace?	44
9 Diskuze.....	47
9.1 Diskuze výsledků	47
9.2 Limity výzkumu.....	51
9.3 Přínosy výzkumu a doporučení pro další výzkumy	52
Závěr	54
Seznam použitých zdrojů a literatury	55
Seznam tabulek	
Příloha 1: Důvod minulého uvěznění	
Příloha 2: Korelace copingových strategií	
Příloha 3: Korelace vztahové vazby	

Úvod

K tématu bakalářské práce mě vedla stáž ve Vazební věznici České Budějovice, díky níž výrazně vzrostl můj osobní zájem o penitenciární psychologii. V průběhu stáže si nešlo nevšimnout, že většina vězňů pochází z neuspokojivého rodinného prostředí, v němž se vyskytovala značná patologie. Přestože se mnohdy o své rodině vyjadřovali bagatelizujícím způsobem, stejné vzorce přenášeli i na své potomky, přičemž celý tento proces měl podobu „bludného kruhu“. Díky těmto dojmům jsem se začala zajímat o význam raných zkušeností dítěte s pečujícími osobami, a především pak o to, jak takové zkušenosti ovlivňují pozdější život jedince. V odborné literatuře je téma narušeného attachmentu u vězeňské populace často zmiňováno, a proto jsem se rozhodla touto problematikou v rámci své bakalářské práce zabývat.

Jedním z dalších problémů se mi u zmíněných jedinců jevílo jejich zvládnutí stresových situací, projevující se nižší frustrační tolerancí a používáním problémových copingových strategií. V odborné literatuře se opět s touto problematikou můžeme u vězeňské populace setkat a stejně tak i se souvislostí mezi narušeným attachmentem a následným užíváním negativních copingových strategií. Proto jsem se dále rozhodla ke zkoumání attachmentu připojit také tento koncept. V této souvislosti mě napadá, že narušený attachment i potíže se zvládnutím stresu souvisí s jejich selháváním ve společnosti i v blízkých vztazích; tito jedinci používají opětovné maladaptivní vzorce naučené v původní rodině, ty pak mohou podporovat vznik další kriminality. Z toho důvodu považuji za důležité se zmíněnou problematikou zabývat a obě oblasti vnímám jako jeden z cílů následných terapeutických intervencí.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části pro lepší představu definujeme základní pojmy, přiblížíme si koncept kriminality se zaměřením na příčiny vzniku problémového chování, především na nefunkční rodinné prostředí. Dále si objasníme téma attachmentu a copingových strategií a u obou těchto oblastí se podíváme na jejich specifika u vězeňské populace.

V empirické části se budeme věnovat odsouzeným osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně v ostraze ve středním stupni zabezpečení. Naším cílem bude popsat jednotlivé typy vztahové vazby v dospělosti a užívání copingových strategií. Následně budeme sledovat souvislost mezi těmito dvěma proměnnými.

Teoretická část

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Kriminalita

Kriminalitu můžeme vymežit jako způsoby chování, které jsou v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů a chování, jež se ve vybrané společnosti vyskytly a vyskytují a jsou sankciované podle trestního zákoníku. V obecném slova smyslu jde o zločinnost neboli o společenský jev, jímž se rozumí souhrn trestné činnosti (Blažek, Fischer, & Škoda, 2019).

1.2 Delikvence

Kriminalita také souvisí s delikvencí, jedná se však o pojem s užším významem. Delikvence představuje širší pojem, jelikož označuje činnost porušující nejen právní, ale i společenské, tedy širší normy. Toto chování se vztahuje i na děti a mladistvé, kteří se tak stávají delikventy (Blažek et al., 2019). V rámci této bakalářské práce se proto budeme zabývat i delikvencí, jelikož kriminalita se od delikvence odvíjí.

1.3 Poruchy chování

Definujeme si také poruchy chování, neboť právě s nimi se delikvence mnohdy pojí. *„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností.“* (Vágnerová, 2008, s. 779)

2 Proč se touto problematikou zabývat? Její přínosy i úskalí...

Kriminalita představuje závažnou problematiku současné společnosti. Zásadně dopadá na její primární oběti, neboť každý trestný čin vyvolává větší či menší trauma. Trestné činy mají také významné sekundární dopady týkající se příbuzných oběti i široké veřejnosti. Opomenout nemůžeme ani značné materiální škody (Matoušková, 2013; Sochůrek, 2007).

Chceme-li kriminalitě blíže porozumět, nabízí se zásadní otázka: „Jsou-li mezi námi jedinci, kteří se dopouštějí trestných činů, co je k takovému chování vede?“ Mnozí z prvních kriminologů věřili, že naleznou univerzální faktor, díky němuž vysvětlí příčinu všech zločinů světa. Párkrát se mylně domnívali, že ho objevili. Hlavní oblast zájmu tvořila dědičnost, stavba těla, nízká inteligence, neobvyklé struktury chromozomů a další faktory. U všech těchto teorií se však našly určité limity a postupem času bylo zřejmé, že víra v jedinou a vše vysvětlující příčinu kriminality je nemožná. Příčiny, které se pokoušíme nalézt, budou vždy ve smyslu vyšší či nižší pravděpodobnosti (Tomášek, 2010).

Nicméně stále platí, že čím více toho o kriminalitě víme, tím lépe můžeme využít naše psychologické poznatky při řešení kriminálních jevů, tj. při jejich výkladu, objasňování i vyšetřování a konečně také pro návrhy účelných strategií prevence (Čírtková, 2013). Jednou z funkcí trestu je určitá „převýchova“ pachatele, kdy se snažíme o jeho resocializaci. Jak uvádí Sochůrek (2007), v této souvislosti nesmíme zapomínat na skutečnost, že působením na jeho citovou složku nemusíme vyvolat odezvy, které bychom očekávali. Mnoho vězňů jsou psychicky nebo způsobem života problémové osobnosti, již od dětství za sebou mívají sérii negativních životních zkušeností, a proto je mnohdy jejich převažující citové ladění oproti většinové společnosti odlišné. To představuje jeden z důvodů ztížené reintegrace pachatele zpět do společnosti.

Přesto máme pro navození žádoucí změny u vězeňské populace k dispozici mnoho účinných terapeutických metod. Ty ve své knize popisují např. Brown, Miller, Northy a O'Neill (2014); na příkladech pokroku jednotlivých vězňů v terapii ukazují klíčové faktory ovlivňující jejich motivaci, ale i celkové kriminální chování.

3 Příčiny vzniku problémového chování

Jak jsme již zmínili výše, příčiny vzniku problémového chování jsou klíčové pro pochopení kriminality a její následné prevence. Není to však jednoduchý úkol, jelikož příčiny vzniku a rozvoje delikvence jsou multifaktoriální. Vyšší pravděpodobnost rozvoje poruch chování zapříčiňuje mnoho vlivů a jejich vzájemná interakce. Mezi ně patří faktory: biologické, psychické a sociální (Blažek et al., 2019).

3.1 Biologické faktory

Mezi biologické faktory patří v první řadě pohlaví jedince, u mužů dochází k poruchám chování mnohem častěji než u žen. Jedním z důvodů je větší koncentrace hormonu testosteronu. Mezi další faktory patří věk nebo narušená struktura či funkce centrálního nervového systému (CNS) (Blažek et al., 2019). Tak například Žukov, Ptáček a Fischer (2008) našli na EEG záznamu impulzivních jedinců nejvyšší míru abnormalit.

Dalšími z biologických faktorů jsou vrozené dispozice k určitým způsobům reagování. Jedná se o dispozice na bázi temperamentových složek osobnosti, kdy vyšší míru tendence k poruchám chování vykazují více dráždiví jedinci s vyšší mírou impulzivity a nižší mírou frustrační tolerance. Tyto dispozice jsou dány geneticky, mohou ovšem také vzniknout během vývoje plodu v prenatálním a perinatálním období (Blažek et al., 2019). Hyperkinetické poruchy (např. ADHD), které se pojí se zvýšenou impulzivitou a agresivitou, jsou považovány za jeden z prediktorů následného rozvoje poruchy chování (Večerka, Holas, Štěchová & Diblíková, 2000).

3.2 Psychické faktory

Druhou skupinu tvoří psychické faktory, k nimž řadíme například nižší úroveň mentálních schopností. Ta se pojí mimo jiné s nižší úspěšností ve školních i mimoškolních činnostech, kdy reakcí na tyto neúspěchy mohou být poruchy chování ve smyslu záškoláctví, vzdorovitosti apod. Mezi jedinci s poruchami chování mohou být samozřejmě i takoví, jejichž intelekt je naopak nadprůměrný. Zde je často nutné hledat souvislosti s negativním působením rodiny, čímž se budeme později podrobněji zabývat (Blažek et al., 2019).

U jedinců náchylných k poruchám chování lze také nalézt určité typické motivační charakteristiky. Jedná se o potřebu abnormální stimulace, nuda bývá nadměrně prožívána. Dále se mezi osobami se závažnějšími poruchami chování mnohdy vyskytují specifické poruchy osobnosti (dříve psychopatie). Jde zejména o disociální poruchy osobnosti, dále o emočně nestabilní poruchy osobnosti, jako jsou hraniční a impulzivní formy (Blažek et al., 2019).

3.3 Sociální faktory

Nyní se dostáváme ke třetí skupině, tedy k sociálním faktorům. Zde představuje nejdůležitější roli bezesporu rodina. Rozvoj poruch chování se často pojí se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (child abuse and neglect – CAN). Rodina může být i zdrojem deprivace, resp. subdeprivace. Důležité je rovněž zmínit vliv vrstevnických skupin a part, jež mohou jedince nabádat k asociálním nebo až antisociálním formám chování. Významný je také faktor širšího sociálního prostředí, kdy se vyšší míra poruchového chování vyskytuje zejména ve větších městech, a to z důvodu vyšší anonymity a nedostatečné sociální kontroly. Týká se to zejména jedinců trávících čas ve specifických oblastech města, jako jsou sídliště či vylidněné části (Blažek et al., 2019; Langmeier & Matějček, 2011). V rámci této bakalářské práce pro nás budou klíčové právě vlivy rodiny a od ní se odvíjející vztahová vazba, dále také schopnost reagovat na stresové situace, která je s touto problematikou úzce provázána.

3.3.1 Nefunkční rodinné prostředí jako jeden z prediktorů určujících kriminální jednání

Tím se dostáváme k problematice rodinného prostředí, jež může mít mnohdy devastující vliv. Již od samotného vzniku kriminologie patří téma rozbitých rodin k ústředním oblastem jejího zájmu. Defektní či neúplná rodina představuje důležitý koncept pokoušející se vysvětlit kriminalitu mladistvých (Wells & Rankin, 1991). O významu rodinného zázemí pro vznik delikventního chování pojednávalo již mnoho autorů. Mnozí z nich je dávali do souvislosti s dětstvím pouze s jedním rodičem, se slabou vazbou s rodičem či s nedostatečným rodičovským dohledem (Canter, 1982; Gorman-Smith, Tolan, Loeber & Henry, 1998; Jang & Smith, 1997; Rebellon, 2002; Sokol-Katz, Dunham & Zimmerman, 1997; Wells & Rankin, 1991).

Dle Farringtona (2007) můžeme rodinné rizikové faktory třídit do 5 oblastí: a) kriminální a antisociální rodiče; b) rozsáhlá velikost rodiny; c) způsoby výchovy dítěte rodiči (nedostatečný dohled, nízká disciplína, emoční chlad a odmítnutí); d) zneužívání (tělesné či sexuální) nebo zanedbávání; e) neúplné (rozpadlé) rodiny.

3.3.1.1 Vliv kriminálních a antisociálních rodičů

První oblast představují kriminální a antisociální rodiče. Kriminologická literatura o mezigeneračním přenosu kriminálních trestných činů v posledních 20 letech rychle vzrostla a ukázala, že děti pachatelů jsou ve zvýšené míře v riziku následného rozvoje vlastní trestné činnosti (Besemer & Farrington, 2012; Bijleveld & Wijkman, 2009; Junger, Greene, Schipper, Hesper & Estourgie, 2013; Rakt, Nieuwebeerta & Graaf, 2008; Rowe & Farrington, 1997; Thornberry, Freeman-Gallant, Lizotte, Krohn & Smith, 2003; Weijer, Bijleveld & Blokland, 2014).

Longitudinální studie McCordové (1979) a Robinsové (1978) dokazují, že kriminální a antisociální rodiče častěji mívají delikventní a antisociální děti. Odsouzení příbuzného, ať jde o matku, otce či sourozence, může souviset s vyšší pravděpodobností pozdějšího odsouzení jedince. Vztahy mezi osobami stejného pohlaví (otec–syn, matka–dcera) vykazovaly signifikantnější spojitost a starší sourozenci byli významnějším prediktorem deviantního chování než mladší sourozenci. Tato zjištění podporují koncept tzv. kriminální infekce (Blatníková & Netík, 2008).

Podobným tématem se ve svém výzkumu zabývali i Beijers, Bijleveld, Weijer, Liefbroer (2017). Považovali za nedostatečné zabývat se trestnými činy pouze u rodičů dětí. Došli k závěru, že nejen trestné činy rodičů, ale dokonce i prarodičů zvyšují riziko trestné činnosti dětí. Prarodiče mohou hrát velmi důležitou roli, zejména pokud pomáhají při výchově a udržují s vnoučaty blízký vztah. Za další rizikový faktor považovali sourozeneckou kriminalitu, neboť sourozenci jsou obvykle v podobném věku, a proto jsou často vystaveni podobným vlivům prostředí. Děti se navíc učí od sebe navzájem a někdy se chovají jako náhradní rodiče. Procesy učení, nápodoba a identifikace s normami starších příbuzných představují důležitou roli (Blatníková & Netík, 2008).

Další významnou roli mohou hrát i úřední (policejní či soudní) stereotypy ohledně kriminálních rodin. Tyto rodiny kvůli dalším sociálním problémům snáze přitahují pozornost správních úřadů (Farrington, 2007). Opomenout nemůžeme ani genetické mechanismy, např. Grove a kol. (1990) zjistili, že míra dědičnosti u poruch chování v dětství a dospívání činila 0,41, míra dědičnosti antisociální poruchy osobnosti pak 0,21.

3.3.1.2 Vliv početné rodiny

Svůj podíl na vzniku delikventního chování může mít rovněž velký počet sourozenců, což představuje naši druhou oblast rodinných rizikových faktorů. Kvantita i kvalita rodičovské pozornosti se obecně snižuje, pokud se musí rozdělit mezi více dětí. Čím větší počet dětí v rodině je, tím se stává jejich sdílené prostředí více prostorově „stísněnější“, což může vést k větší frustraci, podráždění či konfliktu. Právě „rodinná přečpanost“ může být prediktorem delikventního chování (Farrington 2007, cit. dle West & Farrington, 1973). Podle jiných teorií má na delikventní chování podíl i pořadí narození sourozenců. Později narození sourozenci vykazují vyšší míru delikventního chování (Reiss & Farrington, 1991). Nemůžeme ovšem vyloučit, že početnost rodiny a míra kriminality spolu korelují, protože jsou ovlivňovány jinou příčinnou proměnnou (Blatníková & Netík, 2008).

3.3.1.3 Způsoby výchovy

Opomenout nemůžeme ani způsob výchovy. Ten představuje třetí z vlivů působících na dětskou delikvenci. Styl výchovy charakterizuje supervize (dohlížení) na dítě, disciplína, vřelé nebo chladné emocionální vztahy a zapojení rodičů do činností dětí (Smith & Stern, 1997). Negativně působí přehnaně přísný styl výchovy, kdy rodiče užívají tělesných trestů (Haapasalo & Pokela, 1999).

Pravděpodobnost deviantního chování se dále zvyšuje, pokud rodiče na své děti nedostatečně dohlížejí (Ingram, Patchin, Huebner, McCluskey, & Bynum, 2007). Rodičovský dohled také ovlivňuje, jaké přátele si jejich děti zvolí. Děti s horším rodičovským dohledem a s méně kvalitními vazbami na rodiče si s větší pravděpodobností vytvoří vztahy s delikventními jedinci, což výrazně zvyšuje riziko delikventního chování (Warr, 2005).

Spojení mezi způsobem výchovy a delikvencí se rovněž vysvětluje pomocí teorie sociálního učení či teorie attachmentu. Dle teorie sociálního učení funguje dětské chování na základě odměn a trestů od rodičů a na způsobech chování, které rodiče vykazují. Děti budou k delikvenci inklinovat, pokud se i jejich rodiče budou chovat antisociálně či budou reagovat nekonzistentně a nejistě na jejich způsoby chování (Blatníková & Netík, 2008, cit. dle Patterson & Snyder, 2002). Teorie attachmentu se v souvislosti s delikventním chováním odvíjí od toho, že děti, jež nemají vytvořené emoční pouto na vřelé a milující rodiče dodržující zákony, mívají větší sklony k delikvenci (Farrington, 2007). Konceptem attachmentu se budeme dále podrobněji zabývat.

3.3.1.4 Zneužívání a zanedbávání dětí

Mezi další negativní vlivy přispívající k pozdějšímu páchání trestné činnosti patří zajisté týrání, zanedbávání či sexuální zneužívání. Teorie attachmentu tvrdí, že týrání má za následek nízkou míru přilnutí k rodiči a od toho se odvíjející nízkou míru sebekontroly (Blatníková & Netík, 2008). Dle Widomové (1989) může takovéto poškození dítěte předpovídat páchání sexuálních deliktů v dospělosti.

3.3.1.5 Neúplné (rozpadlé) rodiny

Poslední z Farringtonových uvedených oblastí představují vlivy neúplné (rozpadlé) rodiny. Většina výzkumů na toto téma se zabývá spíše ztrátou otce než matky, jelikož ztráta otce bývá častější. Z výzkumů již mnohokrát vyplynulo, že děti odloučené od rodičů budou mít s větší pravděpodobností potíže se zákonem (Farrington, 2007). McCordová (1979) navíc zjistila, že pozdější páchání trestné činnosti nevykazovali pouze chlapci, kteří ztratili biologického otce a vyrůstali bez vřelých a milujících matek v rozvrácených domovech, ale i ti, co pocházeli z úplných rodin, v nichž běžně zažívali rodičovský konflikt. McCordová dále uvádí, že milující matka může v určitém smyslu otce nahradit, proto kriminogenním činitelem nemusí být ani tak rozpadlá rodina, ale právě rodičovský konflikt.

Stejně tak Rebellonův výzkum (2002) naznačuje, že děti z rozbitých rodin se více účastní trestných činů, a to i těch závažnějších, jako je např. násilná činnost. Rozvod v brzkém dětském věku může být silněji spojen s delikvencí a stejně tak i nová manželství rodičů uzavřená během adolescence potomka. Nová manželství se však více pojí s mírnějšími delikty. Dlouhodobá přítomnost nevlastního otce se v tomto výzkumu rovněž

pojila s násilnými trestnými činy. Meta-analýza Wellse a Rankina (1991) uvádí, že spojení s delikvencí je o něco výraznější u rodin rozvrácených rozvodem či rozlukou rodičů než v případech spojených s úmrtím rodiče. Zajímavá jsou také zjištění, že muži jsou podstatně citlivější na disfunkční rodinné prostředí než ženy (Canter, 1982, cit. dle Hetherington, 1981).

Na druhou stranu výchova mládeže účastníci se závažných či násilných trestných činů může být pro rodiče velice obtížná, a proto se mohou rozhodnout trávit méně času v interakci s nimi. I drobný prohřešek může zhoršit konflikty mezi rodiči a dětmi. Ačkoli směr účinku nelze nikdy s konečnou platností určit, je pravděpodobné, že mezi rodinou a chováním mládeže fungují do určité míry bidirekcionální vzájemné vztahy (Gorman-Smith et al., 1998, cit. dle Tolan & Loeber, 1993).

3.4 Teorie kontroly

S uvedenými vlivy do značné míry souvisí Hirschiho teorie kontroly, proto si ji nyní stručně představíme. V současné době máme k dispozici mnoho kriminologických teorií, jež se různými způsoby snaží vypátrat příčiny kriminality (od procesů učení k makrosopečenským vlivům) (Kuchta, Válková a kol., 2005). Jejich vysvětlení by už však bylo nad rámec této práce.

Jednou z nejznámějších teorií kontroly je právě Hirschiho teorie sociálních vazeb (social control theory). Na základě této teorie se riziko kriminality snižuje úměrně intenzitě, s níž je osoba sociálně integrována v určité komunitě, resp. emocionálně připoutána k určité osobě, zastává se sociálně prospěšného postoje a je zapojena do společensky prospěšných aktivit (Kuchta, Válková a kol., 2005).

Tato teorie kontroly vychází z předpokladu, že efektivní rodičovství pomůže zabránit v deviantním chování dětí (Ingram et al., 2007, cit. dle Hirschi, 1969; Sampson & Laub, 1993). Osoby, jež mají stabilní rodinné zázemí, se snáze přizpůsobí normám, jelikož deviantní chování by jejich rodinné vztahy ohrozilo (Sokol-Katz et al., 1997). Dítě s kvalitním attachmentem tedy lépe zváží všechny negativní důsledky, a je tak méně náchylné k deviantnímu chování (Ingram et al., 2007).

4 Koncept attachmentu

Již několikrát jsme zde zmínili souvislost attachmentu s delikventním/kriminálním chováním. Attachment (vazba, citové pouto) představuje v souvislosti s vězeňskou populací důležitý koncept. Porucha vztahové vazby se může podílet na vzniku delikventního chování, a tedy souviset s kriminalitou takto poškozených jedinců (Bowlby, 1944). Zároveň může hrát důležitou roli ve snaze o reintegraci pachatele zpět do společnosti (Miller & Klockner, 2019). Proto si nyní tento pojem více přiblížíme a zaměříme se na jeho nejdůležitější aspekty.

4.1 Teoretické vymezení attachmentu

Bowlby definuje vazbu neboli citové pouto jako trvalé psychologické spojení mezi dvěma osobami, jež vytváří podmínky pro přežití a lepší kvalitu života (Bowlby, 2010). Dítě přichází na svět s geneticky vrozenou predispozicí hledat si osobu pro bezpečnou vztahovou vazbu, která mu poskytne svou ochranu, péči a podporu. Tuto emocionální vztahovou vazbu lze definovat jako bezpečný emocionální přístav. Ze strany dítěte zajišťuje vazba bezpečnostní systém, kdežto pro pečující osobu představuje spíše opatrovatelský systém (Maierová, 2015, cit. dle Brisch, 2011).

Citové pouto (attachment) k pečující osobě je jedním z hlavních faktorů určujících kvalitu vývoje. Toto pouto představuje klíč k mentálnímu zdraví a správnému fungování osobnosti v celém průběhu života. Jeho narušení proto vede k vážným následkům ve vývoji člověka. Utváří se pravděpodobně již v prenatálním období a u každého jedince se vyvíjí jedinečným způsobem (Kulísek, 2000; Šulová, 2010; Verney & Kelly, 1981). Kvalitu vazby ovlivňují také vrozené osobnostní dispozice pečující osoby i dítěte (Matoušek, 2017).

Vazba je plně vyvinuta až po prvním roce života dítěte. Nevytváří se pouze mezi pečující osobou a dítětem (i když tam je mnohdy nejvýraznější), ale tento jev byl zjištěn i u vztahu mezi sourozenci. Dále bylo potvrzeno, že u dospívajících a dospělých jedinců nabývá faktor sociálního připoutání opět na významu. Lze předpokládat, že potřeba přátel v rámci vlastní sociální sítě a potřeba sociální opory je do jisté míry sycena tímto jevem (Hoskocová, 2006).

4.2 Koncept Johna Bowlbyho

John Bowlby je známý britský psychiatr a psychoanalytik, řadí se k prvním představitelům zabývajícím se vznikem a formami vazby či citového pouta (attachmentu) a spolu s Mary Ainsworthovou patří k jejím zakladatelům (Kulísek, 2000). Tendence navazovat pouto s druhým člověkem považuje Bowlby za jeden z klíčových lidských projevů (kromě altruismu a explorační) (Šulová, 2010).

Sdílí psychoanalytický pohled v tom smyslu, že rané zkušenosti z dětství ovlivňují chování a prožívání v našem pozdějším životě (Matoušek, 2017). Zároveň upozorňoval na některé limity toho přístupu, např. by se získávání dat nemělo soustředit pouze na dospělé pacienty (jak to bylo typické u Freuda), ale stejně tak je důležité pozorovat chování dětí ve skutečných situacích. Oba přístupy by se měly posuzovat v kontextu druhého přístupu (Bowlby, 2010).

Bowlbyho teorie se rovněž opírá o teorii regulačních systémů. Předpokládá, že se v mozku nacházejí struktury, které tuto regulaci zabezpečují. Ve své teorii vnitřních pracovních modelů se opírá i o poznatky kognitivní psychologie. Jeho přístup také na rozdíl od dřívějšího psychoanalytického přístupu užívá poznatky z etologie. Apeloval na ostatní psychoanalyticky, aby učinili revizi psychoanalytických hypotéz a teorií s doplněním o etologické objevy (Hašto, 2005). Podle Bowlbyho se etologická data a koncepty zabývají jevy, které jsou přinejmenším srovnatelné s těmi, jimž se psychoanalyticky snaží porozumět u člověka (Bowlby, 2010).

4.3 Vazebné chování

Citová vazba se navenek projevuje vazebným chováním, které je aktivováno v zátěžových situacích (např. při prožívání strachu, vyčerpání, nemoci). Dítě vazebným chováním signalizuje pečující osobě své potřeby, aktivuje ho kvůli zabezpečení tělesné nebo psychické blízkosti (Štefánková, 2005).

Jde o formu chování, kdy dítě upřednostňuje a udržuje blízkost s určitou osobou, v typických případech jde o matku (Hašto, 2005). Vazebné pouto stále přetrvává, ale formy vazebného chování jsou po určité době aktivní pouze v případě potřeby, např. v neznámé situaci, při únavě či nedostupnosti vazebné postavy. Ukončeny jsou, až když se tyto potřeby naplní. Zážitky s vazebnými postavami během dětství a dospívání jsou hlavními faktory určujícími podobu pozdějšího vazebného chování jedince (Bowlby, 2013).

Formy vazebného chování nejsou ohraničené jen na období dětství, ale jsou přítomné po dobu celého života (Hašto, 2005). Nejen malé děti, ale lidé v každém věku jsou více spokojeni a dokážou lépe využít své nadání, pokud si mohou být jisti, že mají alespoň jednu osobu, jíž mohou důvěřovat a která jim bude v případě potřeby nápomocna (Bowlby, 2012).

4.4 Vnitřní pracovní modely

Vazebné chování úzce souvisí s vnitřními pracovními modely a lze ho chápat jako vnější projev těchto modelů. V některých publikacích se můžeme setkat s pojmy model reprezentací, v angl. internal working model (Kulísek, 2000).

Vnitřní pracovní modely se utvářejí na základě vztahové vazby s pečujícími osobami, a to pomocí jejich vzájemné interakce. V prvních letech života si vytváříme pracovní modely sebe i ostatních a ty nám pak slouží k lepšímu porozumění světa, druhým lidem i sobě samým. Dle Bowlbyho nám pomáhají předvídat, interpretovat a vést interakce s ostatními. V průběhu vývoje se pracovní modely stávají složitějšími a propracovanějšími, což umožňuje jednoduché předpovědi a reflexi současných, minulých i budoucích vztahů (Bowlby, 1988).

Vnitřní pracovní modely mají vědomou i nevědomou složku. Během vzájemných interakcí si lidé obvykle neuvědomují, že jsou tyto modely aktivovány. Mohou si však vzpomenout na určité aspekty těchto modelů a přiblížit se tak k vědomé složce (Bowlby, 1988). Zimmermann (1999) rozlišoval vědomou evaluačně-deklarativní úroveň a zautomatizovanou implicitně-procedurální úroveň vnitřních pracovních modelů. Děti do pěti let věku potřebují relativně přímý přístup k vazebné postavě a využívají spíše procedurální úroveň. Později se více spoléhají na výslovná očekávání svých pečovatelů a užívají i deklarativní úroveň. Z velké části je však fungování těchto modelů zautomatizované a téměř nevědomé (Štefánková, 2005).

Štefánková (2005) uvádí, že vnitřní pracovní modely jsou stabilní, ale nikoli neměnné. Neustále se vyvíjejí na základě současných vztahových zkušeností, s přibývajícím věkem jsou však méně modifikovatelné. Podobně i Bretherton a Munholland (2008) uvádějí, že pracovní modely jsou aktualizovány společně s vývojem dítěte. I podle Bowlbyho (2010) mají opakované vzorce chování tendenci se stále více „automatizovat“, což brání vědomé úpravě pracovních modelů.

4.5 Typy vztahové vazby

Pomocí metody „neznámé situace“ (strange situation) můžeme zkoumat jednotlivé typy dětské vztahové vazby. Autorkou této metody je Mary Ainsworthová, blízká spolupracovnice J. Bowlbyho. Jedná se o standardizovanou metodu, jež se uplatnila po celém světě jako validní a spolehlivý nástroj (Brisch, 2011). V této technice se provádí osm sekvencí, v jejichž průběhu se u dítěte uměle zvyšuje stres (odchodem pečující osoby, přítomností neznámé osoby apod.) a následně se pozorují různé formy projevů vazebného chování dítěte vůči pečující osobě. Metoda je vhodná pro děti od 9 do 18 měsíců (Ainsworth, 1978). V průběhu pozorování jsou měřena čtyři hlediska chování: separační úzkost (neklid dítěte po odchodu pečující osoby), ochota dítěte ke zkoumání (prohlížení okolí), úzkost z neznámého (reakce dítěte na přítomnost neznámé osoby), chování při opětovném setkání (jak byl rodič přivítán při návratu do místnosti) (Matoušek, 2017).

Ainsworthová na základě těchto postupů vytvořila tři kategorie vztahové vazby: 1) bezpečnou (jistou); 2) úzkostnou; 3) vyhýbavou. Úzkostnost i vyhýbavost představují dva klíčové projevy problematických vnitřních pracovních modelů (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). Hazan a Shaver (1987) tyto styly emocionální vazby později vymezili u dospělých romantických vztahů. Následné studie (Brennan, Clark & Shaver, 1998; Fraley & Waller, 1998) upozornily, že typ citového přilnutí je lepší vnímat jako dvojdimenzionální prostor, který se odvíjí od dvou funkcí popsanych Ainsworthovou (úzkostí a vyhýbavostí). Vztahová úzkostnost (attachment anxiety) se týká strachu z odmítnutí, separace a opuštění. Vztahová vyhýbavost (attachment avoidance) se odvíjí od pocíťované nepohody v intimních vztazích a nepohody v situacích podněcujících závislost na druhé osobě (Brennan et al., 1998; Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

V odborné literatuře se mnohdy objevují rozdílné překlady typů vztahové vazby do českého jazyka, zvláště v případě attachmentu dětí a dospělých (Hašto, 2005). Uvedeme si proto více možností jejího pojmenování. V zásadě bychom mohli jednotlivé typy vztahové vazby v dětství a dospělosti popsat následujícím způsobem:

4.5.1 Jistý typ citové vazby (secure attachment)

Děti klasifikované jako s jistotou připoutané (B) představují většinu dětí ve většině zkoumaných souborů (Bowlby, 2010). Děti s tímto typem vazby vnímají vztahovou postavu jako jistou základnu (secure base), k níž se v případě potřeby s jistotou vrací.

Tělesný kontakt považují za příjemný a sami ho vyhledávají. Pokud vztahová osoba odejde, vykazují po dobu její nepřítomnosti známky nepohody. Po jejím návratu jsou naopak radostné a vztahovou osobu vítají a vyjadřují k ní pozitivní emoce. V přítomnosti vztahové osoby se nebojí bezpečné explorační okolního světa a v bezpečné atmosféře je možné s nimi o pocitech a názorech z okolního světa otevřeně hovořit (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). V dospělosti dovedou tyto jedinci dobře regulovat své prožívání, lépe chápou jednání i afekty druhých osob a obvykle jsou odolnější vůči zátěži. Na rozdíl od jiných typů vazby nejsou v případě potřeby proti psychoterapeutické péči (Obegy & Berant, 2009).

Lidé obvykle zažívají pocity bezpečí na základě dobrých raných vývojových zkušeností. Pozitivní je pro nás skutečnost, že pocit bezpečí je možné získat i v dospělosti, pomocí zdravého vztahu (milostného, přátelského nebo i terapeutického), a to i v případě, že by do té doby převládalo nejisté připoutání. Vztahovou vazbu tedy nemusíme vnímat jako neměnnou, existují totiž způsoby, jak nejisté připoutání napravit (Vavrda, 2005).

4.5.2 Zaujatý (zapletený) typ vazby (preoccupied attachment)

V literatuře se v případě dětské vazby můžeme setkat s názvy nejistá citová vazba odmítavá/ambivalentní (C) (insecure resistant-ambivalent), která se vyskytuje asi u 10 % dětí (Bowlby, 2010). Takto připoutané děti se vyznačují vyšší úzkostností a závislostí na pečující osobě. Jeví se bezmocné a nešťastné. Po odchodu matky reagují nespokojeností a po jejím návratu vykazují ambivalentní projevy, střídají se projevy přiblížení se a odpor z kontaktu. Matky těchto dětí se nebrání fyzickému kontaktu, ale na rozdíl od matek dětí s bezpečnou vazbou jsou méně empatické a citlivé vůči potřebám dítěte. Bývají více emočně labilní, v jejich projevech vůči dítěti se střídá vřelost s odmítáním. V dospělosti jsou lidé se zaujatým typem připoutání, mnohdy pohlceni emocemi, bývají zaujatí negativními postoji vůči vztahové osobě, jsou často úzkostní, ustrašení i závislí (Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

4.5.3 Distancovaně vyhýbavý typ (dismissing avoidant attachment)

U dětské vztahové vazby se můžeme setkat s názvem nejistá citová vazba vyhýbavá (A) (insecure-avoidant). Tento typ vazby představuje přibližně 20 % dětí u většiny souborů (Bowlby, 2010). Děti s tímto typem attachmentu se matce zpravidla vyhýbají, na její odchod nijak zvlášť nereagují a po jejím návratu si jí nevšímají. Někdy

mívají vřelejší projevy k cizí osobě. Nicméně Spangler a Schieche (1998) zjistili, že po odchodu matky mají stejně zvýšenou hladinu stresového hormonu kortizolu jako děti s bezpečnou vazbou. Jejich vnější projevy však tomuto stavu neodpovídají. Tito jedinci již od dětství potlačují své emoce, až s nimi nakonec ztrácejí kontakt. V dospělosti jsou typicky distancovaní, udržují si odstup od intimních vztahů a přisuzují jim nižší význam. Charakteristický je pro ně emoční chlad, snaží se zdůrazňovat svou sílu a nezávislost. Vyhýbají se afektům a emočně nabitým vztahům (Lečbých & Pospíšilíková, 2012).

4.5.4 Bázlivě vyhýbavý typ (fearful avoidant attachment)

Mary Mainová později přidala čtvrtý typ vazby, který často najdeme v literatuře u dětského typu připoutání pod názvem dezorganizovaná citová vazba (D) (desorganisation). M. Ainsworthová s modifikací dosavadní typologie souhlasila (Matoušek, 2017). Mainová a Solomonová (1990) zaznamenaly chaotické projevy dětí při matčině odchodu a příchodu. Děti reagovaly nepředvídatelně, rychle se u nich střídaly afiliativní a vyhýbavé projevy. Chovaly se podivným způsobem, např. chůzí v kruhu, zamrznutím pohybů, stereotypií apod. Vavrda (2005) tvrdí, že tento typ bizarního chování je okolo 4. roku věku dítěte nahrazen organizovanějšími vzorci chování, jež zakrývají pokřivené vnitřní pracovní modely druhých osob. V této vazbě nemají děti žádnou trvalou strategii, jak uspokojit potřebu bezpečí v zátěžových situacích, což je následkem těžko předvídatelného a nekonzistentního chování rodičů (Hoskovcová, 2006).

Tento typ vazby se často vyskytoval u dětí týraných, zneužívaných nebo zanedbávaných. Také se může objevit u těch, jimž byli často měněni jejich vychovatelé. Dezorganizace může vzniknout jako pozdější důsledek jakéhokoliv druhu nejisté vazby (Matoušek, 2017, cit. dle George & Solomon, 1999). Vztahy v dospělosti bývají nepředvídatelné a chaotické. Opakují dětský scénář, v němž nedokážou opustit vztahovou osobu, i když se s ní necítí spokojeně a v její přítomnosti se trápí. Mnohdy pociťují vinu za své chování a nejsou si svým jednáním jisti. Při konfrontaci s náročnou situací může docházet k rozsáhlé psychické dezorganizaci. Bylo zjištěno, že dezorganizovaný typ vazby je častým prediktorem duševních poruch (Brennan et al., 1998; Lečbých & Pospíšilíková, 2012).

4.6 Attachment u vězeňské populace

V souvislosti s narušeným attachmentem se nabízí otázka: „Může problémová vztahová vazba ovlivnit páchaní trestné činnosti?“. Touto problematikou se již ve 40. letech minulého století zabýval John Bowlby. Všiml si, že pachatelé trestných činů často pocházejí z neuspokojivého až traumatizujícího rodinného prostředí, což může představovat důležitý faktor ovlivňující vznik kriminálního jednání. Dále poukazyval na vliv dědičnosti u takto ohrožených jedinců (Bowlby, 1944). Také Čírtková (2013) uvádí, že značný kriminogenní význam můžeme připisovat právě poruchám vazby.

Vztahovou vazbou se u vězeňské populace zabývalo již mnoho výzkumníků. Např. Hansen, Waage, Eid, Johnsen a Hart (2011) ve své studii zkoumali, jaký vliv má attachment u dospělých odsouzených osob na vznik antisociálního chování. Vězni vykazovali výrazně vyšší skóre u vyhýbavého attachmentu než u úzkostného. Je zajímavé, že vězni s vyhýbavým attachmentem nevykazovali sklon k obecnému mezilidskému násilí a vězni s úzkostným attachmentem mívali větší tendenci k agresí v intimních vztazích. Mauricio a Gormley (2001) v této souvislosti upozorňovali, že ačkoli styl attachmentu u dospělých osob mohou hrát klíčovou roli při vysvětlování agrese v intimních vztazích, nemusí se agrese vždy vztahovat k mezilidskému násilí vůči široké veřejnosti.

Nicméně podle zjištění Finze, Rama, Har-Evena, Shnita a Weizmana (2001) může vyhýbavý attachment představovat rizikový faktor ve vztahu k následnému mezilidskému násilí a antisociálnímu chování. Dále autoři uvádějí souvislost mezi vyhýbavým attachmentem a předchozím fyzickým zneužíváním v dětství. Také Kõiv (2016) se zabýval rozdíly mezi typologií násilných a nenásilných pachatelů. V jeho výzkumu vykazovali násilní pachatelé více úzkostně-ambivalentní typ vztahové vazby než nenásilní. Vyšší výskyt vyhýbavého nebo odmítavého stylu připoutání u vězeňské populace potvrzují i další studie (Frodi, Dernevik, Sepa, Philipson & Bragesjö, 2001; Rosenstein & Horowitz, 1996).

Otázkou, zda může být problémová vztahová vazba prediktorem ke kriminální činnosti, se zabývali Dawson, Allen, Marston, Hafen, a Schad (2014). Ve své longitudinální studii zkoumali, zda se nejistý attachment (tj. zaujatý a distancovaný) v adolescenci (ve 14 letech) později odrazí v behaviorálních problémech v rané dospělosti (o 7 a 8 let později). Tyto potíže se týkaly agresivity, delikvence, nepřátelství apod.

Z výsledků vyplynulo, že jedinci u obou typů vazeb své chování vnímají jako problémové, ale pouze u zaujatého typu attachmentu tak bylo hodnoceno i jejich blízkými vrstevníky. To může podle autorů souviset s tím, že tito jedinci mívají větší touhu po sociální pozornosti. Také další studie potvrzují, že oba tyto typy attachmentu mají tendenci se pojít s pozdějším problémovým chováním (Allen et al., 2002; Bakermans-Kranenburg & van IJzendoorn, 2009; Larose & Bernier, 2001).

Na poruchy vztahové vazby u vězeňské populace upozornili také Timmerman a Emmelkamp (2006). Ti porovnávali attachment u vězňů, forezních pacientů a běžné populace. Jak vězni, tak i forezní pacienti vykazovali signifikantně méně často bezpečný styl připoutání a výrazně více bázlivý styl připoutání. Dle Millera a Klocknera (2019) je prozatím nejkonzistentnějším zjištěním vztahové vazby u vězeňské populace, že pachatelé trestné činnosti mají pravděpodobně nejistý styl připoutání, což ukazuje i mnoho jiných výzkumů, např. Rosse a Pfäfflina (2007), Van Ijzendoorna a kol. (1997), Warda, Hudsona a Marshalla (1996).

Již zmínění autoři Miller a Klockner (2019) se zabývali typy vazby u vybrané vězeňské populace, kterou dále dělili podle důvodu uvěznění. Neskončili pouze u zkoumání typů vazby, ale zajímali se i o možnost následné terapie pomocí posílení mezilidských vztahů. Po dvanácti měsících léčby bylo patrné značné zlepšení, neboť nejistá připoutání u respondentů poklesla, a naopak jistá připoutání se zvýšila.

Konkrétně pachatelé majetkové trestné činnosti nejčastěji vykazovali bázlivě vyhýbavý typ attachmentu a po léčbě spíše zaujatý nebo jistý typ. U pachatelů sexuálních deliktů se zprvu vyskytoval nejčastěji zaujatý typ vazby a po léčbě smíšený typ („hybrid attached“). Odsouzení za násilnou činnost nejvíce vykazovali lehce bázlivý a zaujatý typ vazby, po léčbě pak více jistý typ, ale také více distancovaný typ attachmentu. Přestože se ne u všech vězněných podařilo dosáhnout jistého typu připoutání, výsledky výzkumu jsou zajisté povzbudivé a naznačují, že teorii attachmentu lze v rámci vězeňského prostředí užitečně využít (Miller & Klockner, 2019).

5 Coping

Situace uvěznění představuje pro psychické zdraví jedince bezesporu významný stresor. Ukazuje se, že způsob vyrovnání se s touto specifickou zátěží je významným prediktorem psychického stavu jedince (Gullone, Jones & Cummins, 2000; Negy, Woods & Carlson, 1997). Na kvalitu zvládnutí této specifické zátěže má významný vliv užívání copingových strategií. Právě jejich využívání se u vězeňské populace mnohdy jeví jako problémové (Aebi, Giger, Plattner, Metzke & Steinhausen, 2013; Gullone et al., 2000; Zamble & Porporino, 1990).

Proto se budeme užíváním copingových strategií u vězeňské populace v rámci této bakalářské práce zabývat. Nejprve si stručně představíme, co copingové strategie znamenají a po jejich teoretickém vymezení se podíváme na jejich specifika u vězeňské populace.

5.1 Teoretické vymezení copingu

Každý z nás je obdařen přirozenou potřebou být „živ a zdrav“. Nastane-li situace, že v takovém rozpoložení nejsme, přirozeně se snažíme tento nežádoucí stav napravit. Je mnoho způsobů, jak tyto situace zvládneme, stejně různorodá je i jejich účinnost. Zvládnutí (čelení) stresu označujeme termínem „coping“ (Křivohlavý, 2001). Jedná se o aktivní způsob zvládnutí náročných či stresových situací (Paulík, 2017).

Podstatou zvládnutí stresu je využívání vnitřních (intrapsychických) i vnějších faktorů k řízení (monitorování, ovládnutí, minimalizaci, toleranci) vnitřních či vnějších požadavků, které těžce dopadají na člověka (a jeho konflikty). Od výše popsaných snah zvládnout stresové situace musíme odlišit tzv. zvládací reakce (coping reactions), které jsou vrozené a obvykle probíhají automaticky bez účasti našeho vědomí (Křivohlavý, 2001, cit. dle Lazarus 1966).

B. F. Compas, J. K. Connor-Smith, A. H. Thomsen a M. E. Wadsworth (2001) rozlišují **kontrolovaný coping**, který se odvíjí od vědomého usměrňování, automatických, okamžitých, fyziologických, psychologických a behaviorálních reakcí na stres, a **automatické zvládací reakce na stresory**.

5.1.1 Zátěžové situace

Copingové strategie využíváme během zátěžových situací, proto si je nyní stručně vymezíme. Dle Hoška (2001) je zátěž v podstatě to samé jako stres, jedná se o energetický nárok na organismus. Od stresu je třeba odlišit mírnější odchylky organismu, jež jsou řešeny obvyklými servomechanismy. Za stres považujeme až silnější vychýlení z optimálního stavu. Předstupeň stresu autor označuje termínem diskomfort. Paulík (2017) popisuje zátěž jako souhrnné označení pro všechny nároky. Pojem stres používá v případě vnímané neoptimální zátěže, kdy nároky přesahují aktuálně či dlouhodobě běžnou adaptační kapacitu. Působení stresu se odvíjí od naší pocíťované schopnosti stres zvládnout. Podněty či požadavky, které stres vyvolávají, se nazývají stresory.

Nutno podotknout, že zvládání zátěžových situací souvisí i s osobnostními faktory, jako jsou naučené vzorce reagování či motivace, a se situačními faktory, např. s intenzitou a délkou trvání stresoru (Okrouhlická, 2017).

5.2 Teoretické přístupy ke copingu

V průběhu 20. století vznikly postupně tři generace škol, z jejichž teorií i v současnosti vycházejí tři teoretické přístupy ke copingu. Každá ze zmíněných škol se zaměřila na určitý soubor předpokládaných determinant copingu (Balaštíková & Blatný, 2003):

1. Psychodynamický přístup

Na počátku 20. století vznikla první, psychoanalytická a psychodynamická škola. Důraz kladla na osobní dispozice, jež byly v tomto přístupu hlavním prediktorem chování. Zvládání zátěže bylo v podstatě ztotožněno s nevědomými obrannými mechanismy. Později však bylo uznáno i působení vnějších hrozeb.

2. Transakční přístup

V 60.–80. letech vytvořil Lazarus transakční přístup, zdůrazňující důležitost copingového chování a jeho kognitivní i situační determinanty. Role osobnosti byla naopak téměř potlačena.

3. Interakční přístup

V 90. letech s sebou poslední ze tří přístupů přinesl znovuobjevený zájem o osobnostní a situačně-kognitivní charakteristiky jedince. Oběma faktorům přikládal stejnou váhu (Balaščíková & Blatný, 2003).

5.3 Copingové styly

Každého jedince svým způsobem charakterizuje určitý copingový styl. Pokud se dostane do stresové situace, očekáváme, že se bude chovat způsobem, se kterým si ho na základě našich zkušeností spojujeme. Copingové styly mohou být např. vyhýbání se stresu (avoidant style) či postavení se stresu čelem (confrontative or vigilant style) (Křivohlavý, 2001). Za zvládací (copingový) styl tedy považujeme stabilizovanou osobnostní proměnnou či více proměnných, od nichž se odvíjí naše tendence k určitému způsobu chování během stresových situací (Paulík, 2017).

5.4 Copingové strategie

Copingové strategie oproti tomu představují specifitější způsoby přístupu ke zvládnutí těžkostí než copingové styly (Křivohlavý, 2001). Mnozí autoři pojmají copingové strategie různými způsoby, proto si v rámci této práce představíme jen některé z nich.

Asi nejznámější je pojetí Lazaruse (1993), jenž odlišil dva základní typy copingových strategií, a to podle toho, jak ovlivňují stresové reakce: **1. coping zaměřený na problém (problem-focused coping)** používáme v případě, že zlepšíme stresovou situaci pomocí vlastního úsilí, prostřednictvím úpravy okolností nebo vlastního chování; **2. coping zaměřený na emoce (emotion-focused coping)** mění pouze způsob, jakým tuto situaci interpretujeme. Jedinec se snaží dostat své emoce pod kontrolu buď tím, že se problému v myšlenkách vyhýbá nebo ho přehodnotí, a tak změní kognitivní podstatu stresové situace.

Endler a Parker (1900) definují copingové strategie jako multidimenzionální. Ke strategiím zaměřeným na problém a na emoce navrhli – jako třetí strategii – vyhýbavý coping (avoidance coping). Může být zaměřený na jinou osobu nebo na jiný úkol. Osoba se může vyhnout konkrétní stresující situaci hledáním jiných lidí (hledáním sociální opory) nebo zapojením se do jiné činnosti (např. sledování televize namísto učení se na zkoušku).

Folkman, Lazarus, Dunkel-Schetter, DeLongis, Gruen (1986) vytvořili pomocí faktorové analýzy podrobnější členění copingových strategií. Ve své studii vymezili následujících 8 typů:

1. konfrontační coping (agresivní snaha o změnu situace, hostilita nebo riskování);
2. distancování se (snaha udržet si odstup nebo vytvořit si pozitivnější pohled);
3. sebeovládání (snaha regulovat své vlastní pocity);
4. hledání sociální opory (snaha hledat informační či emoční podporu);
5. přijetí vlastní odpovědnosti (v roli problému i v jeho řešení);
6. vyhýbání se a únik (snaha vyhnout se stresové situaci a utéci z ní);
7. plánované řešení problému (úmyslné úsilí o změnu situace, analytický přístup k řešení problému);
8. pozitivní přehodnocení (hledání pozitivního smyslu zaměřením na osobní růst).

Janke a Erdmann (2003) rozlišují pozitivní copingové strategie (vedoucí k redukci stresu) a negativní copingové strategie (vedoucí k zesílení stresu). Popsali i neutrální neboli zřídka se vyskytující strategie.

Pozitivní copingové strategie:

1. *Podhodnocení* – tendence podhodnocovat vlastní reakce ve srovnání s jinými osobami nebo je hodnotit pozitivněji.
2. *Odmítání viny* – absence pocitů vlastní odpovědnosti za zátěž.
3. *Odklon* – tendence odklonu při zátěži. Může se jednat o odvrácení od zátěže či o snahu navodit psychické stavy zmírňující působení stresu (např. emoce s pozitivní valencí).
4. *Náhradní uspokojení* – tendence navodit si pozitivní citové ladění pomocí vnějších odměn (dobře se najíst, koupit si něco, co nám udělá radost).
5. *Kontrola situace* – jedinec se snaží získat kontrolu nad zátěžovými situacemi buď pomocí analýzy aktuální situace a jejího vzniku, nebo díky plánování opatření ke zlepšení situace/stavu.
6. *Kontrola reakcí* – snaha kontrolovat své reakce během zátěžové situace. Jedinec nedovolí, aby došlo ke vzrušení, případně ho na sobě nedá znát, popřípadě je schopný již vzniklému vzrušení čelit.
7. *Pozitivní sebeinstrukce* – tendence si přisuzovat dobré kompetence a dodávat si odvalu ve stresových situacích.

Neutrální copingové strategie:

1. *Potřeba sociální opory* – pro jedince je žádoucí během pociťovaného stresu navázat kontakt s druhými lidmi, aby získal podporu při zpracování či řešení problému. Může jít o pasivně rezignační přístup jedince nebo o aktivní hledání konkrétní podpory ke zvládnutí potíží.
2. *Vyhýbání se* – jedinec se snaží vyhnout zátěži a další konfrontaci s obdobnou situací. Tato strategie může být pozitivní, pokud nelze zátěži zamezit pomocí regulačních možností jedince. Může však jít i o negativní zpracování, pokud jde pouze o to se zátěži vyhnout.

Negativní copingové strategie:

1. *Úniková tendence* – rezignační tendence s cílem vyváznout ze stresové situace. Týká se to snížené pohotovosti i schopnosti čelit zátěžové situaci.
2. *Perseverace* – neschopnost se myšlenkově odpoutat od prožívaného stresu. Neustále se vrací negativní představy a myšlenky o zátěži, nadměrně a dlouhodobě zabírají kapacitu myšlení jedince. v důsledku toho se značně prodlužuje působení zátěžové situace a pro jedince je o to těžší obnovení původního psychického stavu.
3. *Rezignace* – zažívání pocitů bezmoci a beznaděje ve vztahu ke stresové situaci i k vlastním možnostem ji zvládnout. V důsledku toho se jedinec vzdává dalšího snažení o zdolání situace.
4. *Sebeobviňování* – sklon ke sklíčenosti a přisuzování chyb vlastnímu jednání při řešení zátěžových situací.

5.5 Cíle a efektivita zvládání stresu

Zvládání stresu je proces, který směřuje ke zřetelně definovanému cíli. Cíle mohou být následující: a) snížit úroveň toho, co je pro člověka během stresu ohrožující; b) tolerovat nepříjemnou situaci; c) udržet si pozitivní obraz sebe sama (image); d) zachovat si emocionální klid (duševní rovnováhu); e) zlepšit podmínky, s jejichž pomocí by bylo možné se po stresu zregenerovat; f) pokračovat v sociální interakci (Křivohlavý, 2001).

Účinnost copingových strategií můžeme na úrovni těla sledovat z hlediska fyziologických kritérií (regulace krevního tlaku, pulzu, úroveň katecholaminů v moči a kortikosteroidů apod.). V psychologické oblasti se zaměřujeme na schopnost snížení

psychického vzrušení či navrácení se k normální činnosti. Někdy bývá uváděn i pozitivní výsledek zvládnání zátěžových situací týkající se osobnostní změny, např. může nastat posun ke zralejšímu postoji k realitě (Křivohlavý, 2001).

5.6 Coping u vězeňské populace

Mnoho výzkumů se shoduje v názoru, že u vězeňské populace převažují maladaptivní (negativní) copingové strategie (Aebi et al., 2013; Gullone et al., 2000; Zamble & Porporino, 1990). Nabízí se proto otázka, zda jsou tyto strategie pro vězeňskou populaci charakterizující, nebo zda si je osvojují až během jejich uvěznění. Existuje jen málo důkazů, které by naznačovaly, že by maladaptivní copingové strategie způsobila vězeňská zkušenost. Naopak je více pravděpodobné, že se vězni s těmito problémy potýkají již před uvězněním (Gullone et al., 2000).

Má-li špatné zvládnání stresující situace vliv na to, že daný jedinec spáchá trestný čin, nabízí se otázka, proč jedna osoba tuto situaci bez problému zvládne, zatímco jiná se dopustí kriminální činnosti. Znalost reakcí vězněných osob během zátěžových situací by proto mohla usnadnit následnou práci a snahu o jejich resocializaci (Okrouhlická, 2017).

Jedinci, kteří jsou schopni se vypořádat s problémy hledáním pomoci, mluvením s ostatními a aktivním řešením situace, budou pravděpodobně úspěšnější ve škole, v práci i v sociálních vztazích. To povede k menšímu množství zkušeností s emoční frustrací, a proto osoby s adekvátními copingovými schopnostmi budou pravděpodobně méně náchylní k rozvoji agresivity a kriminálního chování. Oproti tomu jedinci s vyhýbavými copingovými strategiemi mohou mít větší sklon ke kriminálnímu chování či zneužívání návykových látek (Aebi et al., 2013; Eftekhari, Turner & Larimer, 2004; Hasking, 2007).

Několik studií naznačuje, že maladaptivní copingové strategie pozitivně korelují s delikventním chováním u mládeže (Eftekhari et al., 2004; Hasking, 2007; Ruchkin, Eisemann & Hägglöf, 1999). Ve výzkumu Ruchkina, Eisemanna a Hägglöfa (1999) zadržení mladiství uváděli častěji vyhýbavé copingové strategie ve srovnání s nedelikventní skupinou. Ve výzkumu Aebiho, Gigeru, Plattnera, Metzkeho a Steinhausena (2013) se užívání negativních copingových strategií (zejména vyhýbavého copingu) v dětství a adolescenci prokázalo jako jeden z rizikových faktorů následné kriminality během dospělosti. Proto jsou toho názoru, že vyhýbavé copingové strategie představují jeden z faktorů, který by se měl brát v potaz ve forezních výzkumech i v prevenci kriminality.

Pro nápravu copingových strategií dospělých i mladistvých pachatelů trestných činů byly použity různé terapeutické intervence. Studie naznačují, že tyto intervence mohou představovat účinný zásah proti delikventnímu chování (McMurrán, Fyffe, McCorath, Duggan & Latham, 2001; Robinson & Porporino, 2004). Tyto typy intervencí s vězeňskou populací zkoumali také Davoodi a Ghahari (2018). Zjistili, že dovednosti v oblasti emoční regulace a tolerance vůči zátěži jsou klíčové pro posílení copingových strategií zaměřených na problém a omezují používání copingových strategií zaměřených na emoce, stejně jako snižují i celkové pociťování stresu.

6 Souvislost attachmentu a copingových strategií

Na utváření odolnosti vůči zátěži mají významný dopad zkušenosti z raného dětství. V tomto období jsme po biologické i sociální stránce slabí, jsme závislí na svém okolí a nemáme vytvořené techniky pro zvládání zátěžových situací, přestože se v takových situacích snadno ocitneme. Důležitou roli představuje vztah pečujících osob k dítěti a stejně tak i zvolené způsoby výchovy. Pokud jsou potřeby dítěte správně uspokojovány, dítě se naučí optimistickému postoji vůči svému životu, tím pádem i lépe snáší případnou frustraci a stres (Čáp & Dytrych, 1968). Kvalita vazby následně ovlivňuje později prožívanou životní pohodu (well-being), celkovou úroveň resilience (Karreman & Vingerhoetse, 2012) a schopnost vyrovnávat se s náročnými životními situacemi s důsledky přesahujícími raný dětský věk (Hoskovcová, 2006).

Jistý typ připoutání bývá spojen s adaptivnějšími copingovými strategiemi (Scharf, Mayseless & Kivenson-Baron, 2004). Osoby se zaujatým typem attachmentu častěji používají negativní nebo neefektivní copingové strategie zaměřené na emoce (Seiffge-Krenke, 2006). Oproti tomu bylo zjištěno, že jedinci s distancovaným attachmentem používají strategie represivní a zaměřené na minimalizování emocí, třeba vyhýbání se (Larose & Bernier, 2001). Z předchozích výzkumů tedy vyplývá, že nejisté typy připoutání se více pojí s maladaptivními copingovými strategiemi.

Obdobné výsledky potvrdili Dawson, Allen, Marston, Hafen a Schad (2014). V jejich výzkumu jedinci se zaujatým a distancovaným typem připoutání vykazovali v sebe-posuzovacích dotaznících maladaptivní copingové strategie, což se souběžně pojilo i s problémovým chováním (zahrnujícím agresi, porušování pravidel apod.).

Souvislost attachmentu a copingových strategií byla zjištěna i u vězeňské populace ve studii Mckeownové, Clarbourové, Heronové a Thomsona (2017). Stejně jako u běžné populace (Mikulincer & Florian, 1998; Shaver & Hazan, 1993) se jistý typ připoutání pojil s racionálními strategiemi zvládání stresu a vyšší úroveň úzkostné vazby se více pojily s copingovými strategiemi zaměřenými na emoce. V této studii byla zjištěna souvislost mezi vyhýbavými styly attachmentu a vyhýbavými copingovými strategiemi, což u běžné populace potvrzuje studie Ognibeneho a Collinse (1998). Vězni s nejistým typem připoutání a maladaptivními copingovými strategiemi vykazovali v anamnéze častěji pokusy o sebevraždu a momentální vyšší úroveň pocíťované beznaděje, proto jsou terapeutické intervence v oblastech attachmentu a copingu vhodné i pro takto ohrožené vězně.

Empirická část

7 Použitá metodologie

7.1 Cíl výzkumu

Cílem bakalářské práce je přispět k porozumění attachmentu a copingových strategií u vězeňské populace. První část výzkumu má deskriptivní cíl – popsat typy attachmentu a copingové strategie vyskytující se u vybraného vzorku vězňených osob, dále porovnat tyto výsledky s normami. Následně budou testovány případné souvislosti mezi těmito dvěma proměnnými.

7.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě zjištěných teoretických poznatků a výzkumných cílů této práce si klademe za cíl zodpovědět tři výzkumné otázky obsahující dílčí hypotézy:

- VO1: Jaké je procentuální rozložení typů vazby u vězeňské populace?
- VO2: Jaké preference má vězeňská populace ve volbě copingových strategií?
  - H2a: Souhrnné skóry pozitivního copingu u vězeňské populace jsou statisticky signifikantně nižší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78.
  - H2b: Souhrnné skóry negativního copingu u vězeňské populace jsou statisticky signifikantně vyšší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78.
- VO3: Jaká je souvislost mezi typy vztahové vazby a copingovými strategiemi u vězeňské populace?
  - H3a: U vězeňské populace existuje souvislost mezi skóry ve škálách jisté, zaujaté, vyhýbavé a bázlivé vazby a mezi skóry ve škálách copingových strategií.

7.3 Metodika výzkumu

K naplnění cílů práce byl zvolen kvantitativní výzkumný design. Výzkum byl realizován pomocí dvou dotazníkových metod – ECR a SVF 78. Respondenti odpovídali na pětibodové a sedmibodové škále Likertova typu. Vyplnění obou dotazníků včetně úvodních demografických údajů trvalo necelých 30 min.

7.4 Dotazník ECR

K měření attachmentu jsme použili dotazník ECR. Škála Experiences in Close Relationship byla vytvořena Brennanem, Clarkem a Shaverem (1998). Českou verzi dotazníku vytvořili Lečbych a Pospíšilíková (2012). Jedná se o velmi rozšířený sebeposuzovací nástroj ke zjišťování vztahové vazby v dospělosti. Tvoří ho dvě subškály po 18 položkách. První je „vztahová úzkostnost“ (attachment anxiety) a druhá „vztahová vyhýbavost“ (attachment avoidance). Položky se vyhodnocují pomocí sedmistupňové škály Likertova typu (od 1 – rozhodně nesouhlasím, po 7 – rozhodně souhlasím). Oba faktory se vzájemně neovlivňují a jednotlivé položky vykazují vysokou vnitřní konzistenci. K dispozici máme rozsáhlou evidenci konstruktové validity (Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

Z dotazníku ECR jsme získali hodnoty vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti. Pro zjištění konkrétního typu vztahové vazby v dospělosti jsme využili vzorec vytvořený rovněž Brennanem, Clarkem a Shaverem (1998). Tím jsme získali kontinuální hodnoty pro každého respondenta ve všech čtyřech typech připoutání. Nejvyšší hodnota pak představuje výsledný typ vztahové vazby. Těmito typy jsou:

1. **Jistý typ vazby (secure)** – vyznačuje se nízkou mírou úzkostnosti a vyhýbavosti.
2. **Bázlivě vyhýbavý typ vazby (fearful – avoidant)** – typická je vysoká míra úzkostnosti i vyhýbavosti.
3. **Zaujatý typ vazby (preoccupied)** – vykazuje vysoké hodnoty úzkostnosti, ale nízkou vyhýbavost.
4. **Distancovaně vyhýbavý typ vazby (dismissing – avoidant)** – typická je nízká úzkostnost a vysoká vyhýbavost (Brennan et al., 1998).

Bližším vysvětlením uvedených typů jsme se zabývali v kapitole 4. 5. Typy vztahové vazby.

7.5 Dotazník SVF 78

Dotazník SVF 78 vytvořili Wilhelm Janke a Gisela Erdmann v roce 2002. Jedná se o vícedimenzionální sebesposuzovací inventář, umožňující zaznamenat různé postupy, jež lidé obvykle užívají při zpracování a zvládnání zátěžových situací (Janke & Erdmann, 2003). Na stres nahlíží jako na psychický a somatický stav, který v určité chvíli či v delším časovém období představuje pro jedince odchylku od běžné úrovně excitace (Janke & Erdmann, 2003, cit. dle Janke, 1976). Způsoby zpracování stresu chápe jako psychické pochody, jež používáme při vzniku stresu plánovitě nebo neplánovitě, vědomě i nevědomě za účelem jeho zmírnění či ukončení (Janke & Erdmann, 2003).

Jedná se o zkrácenou verzi dotazníku SVF 120 s původními 120 položkami. Novější verze obsahuje 78 položek, přičemž je ponecháno 13 původních škál: podhodnocení, odmítání viny, odklon, náhradní uspokojení, kontrola situace, kontrola reakcí, pozitivní sebeinstrukce, potřeba sociální opory, vyhýbání se, úniková tendence, perseverace, rezignace, sebeobviňování (Janke & Erdmann, 2003). Jejich bližšímu rozdělení a vysvětlení jsme se věnovali v kapitole 5. 4. Copingové strategie.

Na otázky respondent odpovídá pomocí pětibodové Likertovy škály (od 0 – vůbec ne, po 4 – velmi pravděpodobně). Sečtením bodových hodnot každého subtestu jsme získali hrubé skóry a ty jsme následně podle přílohy v testovém manuálu převáděli na T-skóry. Pro dotazník byla provedena standardizace na základě vzorku zahrnujícího 122 žen a 124 mužů. Vnitřní konzistence a reliabilita byly odhadovány metodou půlení. Výsledky potvrdily předpoklady celkově vysokých výsledků, přičemž u většiny subtestů a všech (sub)testových oblastí byly zjištěny hodnoty vyšší než 0,80 (Janke & Erdmann, 2003).

7.6 Výzkumný vzorek

Naši cílovou populaci představovaly osoby ve výkonu trestu odnětí svobody v ostraze ve středním stupni zabezpečení. Výzkumný vzorek byl zvolen nepraviděpodobnostním výběrem, kombinací příležitostného a kriteriálního výběru. V rámci příležitostné výběrové strategie byly do výzkumu zařazeny instituce, jejichž vedení souhlasilo s účastí na výzkumu – Vazební věznice České Budějovice, Věznice Rapotice, Věznice Nové Sedlo a Věznice Příbram.

Kritériem zařazení do výzkumu pak bylo mužské pohlaví a ostraha se středním stupněm zabezpečení. Po vyřazení 30 respondentů z důvodu nedostatečného vyplnění dotazníku představoval výzkumný vzorek celkem 122 respondentů.

Tabulka 1: Rozložení respondentů dle místa uvěznění

Název věznice	Počet respondentů
Vazební věznice České Budějovice	72
Věznice Rapotice	20
Věznice Nové Sedlo	15
Věznice Příbram	15

7.7 Sběr dat

Sběr dat probíhal od září do listopadu 2019, a to pomocí dotazníků v papírové podobě. Jednalo se o zprostředkovaný sběr dat zaměstnanci věznic. Většinou šlo o skupinovou administraci uskutečněnou speciálními pedagogy, pedagogy volného času nebo sociálními pracovníky. Časový limit na vyplnění dotazníků nebyl stanoven.

7.8 Etické aspekty výzkumu

Výzkum se uskutečnil po schválení ředitelů příslušných věznic. Všichni respondenti byli před vyplněním dotazníku informováni o průběhu výzkumu příslušnými zaměstnanci. Před vyplněním demografických údajů byly respondentům v rámci dotazníku podány informace o dobrovolné účasti s možností kdykoli od výzkumu odstoupit, o zaručené anonymitě a zpracování všech dat pouze pro účely bakalářské práce.

8 Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu byly získány pomocí vyhodnocení dotazníků ECR a SVF 78, které byly popsány výše. Získaná data byla zpracována programy Microsoft Excel 2010 a Jamovi.

8.1 Popisné statistiky

Respondenti byli ve věku od 20 do 60 let, přičemž průměrný věk byl 33,61 (SD = 9, 12). České národnosti bylo 119 respondentů, 1 bulharské, 1 izraelské a 1 ukrajinské. Co se týče vzdělání, 49 respondentů dosahovalo základního, 47 bylo vyučeno bez maturity, 19 mělo střední školu s maturitou, 1 vyšší odborné vzdělání a 6 vysokoškolské. Nezadaných bylo v našem vzorku 74 a zadaných 48. Bližší věkové rozložení našich respondentů uvádíme v tabulce 2.

Tabulka 2: Věkové rozložení respondentů

Věk	Četnost	Procenta
20–30	58	47,54 %
31–40	35	28,69 %
41–50	23	18,85 %
51–60	6	4,92 %

Poprvé uvězněno bylo 43 vězňů a zbylých 79 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně (min = 2; max = 7). Pachatelů, kteří ve vězení strávili dobu do 1 roku, bylo 40 (min = 1 měsíc; max = 11 měsíců) a 82 trestaných strávilo ve vězení delší dobu (min = 1 rok; max = 10 let). Průměrná délka uděleného trestu představovala 6,25 let (min = 0,5 let; max = 11 let).

V tabulce 3 uvádíme důvody uvěznění našich respondentů. Někteří z nich byli odsouzeni za více deliktů, proto zde máme 11 kategorií. Nejčastějším důvodem uvěznění je majetková trestná činnost, ta obecně představuje nejrozšířenější část kriminality (Štablová, 2008). Pouze 43 respondentů bylo uvězněno poprvé, proto jsme do přílohy 1 vložili důvody minulého uvěznění.

Tabulka 3: Důvod uvěznění

Důvod uvěznění	Četnost respondentů
Majetková činnost	82
Násilná činnost	10
Drogové delikty	10
Majetková činnost, násilná činnost	6
Majetková činnost, drogové delikty	4
Majetková činnost, drogové delikty, násilná činnost	1
Násilná činnost, mravnostní a sexuální delikty, drogové delikty	1
Mravnostní a sexuální delikty	2
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	2
Maření výkonu úředního rozhodnutí	3
Jiné (zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti)	1

8.1.1 VO1: Jaké je procentuální rozložení typů vazby u vězeňské populace?

Zajímá nás, jaké je procentuální rozložení typů vazby u našeho vzorku vězeňské populace. Ke zodpovězení této výzkumné otázky jsme si pomocí Excelu 2010 stanovili průměry vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti a z nich jsme dle vzorce Brennana, Clarka a Shavera (1998) vypočítali jednotlivé typy vztahové vazby. Následně jsme vytvořili procentuální četnosti typů attachmentu našeho výzkumného vzorku.

Tabulka 4: Hodnoty vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti

	R	MD	SD
Vztahová vyhýbavost	3,71	3,75	0,79
Vztahová úzkostnost	3,99	3,92	0,90

Jak vyplývá z tabulky 5, jistý typ vazby se v našem vzorku vyskytl pouze 3x a tvořil 2,46 %. Oproti tomu bázlivě vyhýbavý typ vazby zaujímal většinu vzorku, vyskytl se 73x, což činí 59,84 %. Druhým nejčastějším typem vazby byl zaujatý, vyšel 25 lidem a představoval 20,49 %. Zbýlých 17,21 % tvořil distancovaně vyhýbavý typ vazby (u 21 respondentů). Z uvedeného vyplývá, že nejisté typy připoutání v našem vzorku značně převažují, zejména bázlivě vyhýbavý typ attachmentu.

Tabulka 5: Procentuální rozložení typů vazby

Typy vazby	Četnost	Procenta
Jistý	3	2,46 %
Bázlivě vyhýbavý	73	59,84 %
Zaujatý	25	20,49 %
Distancovaně vyhýbavý	21	17,21 %

Poznámka: Celkový počet respondentů je 122.

8.2 Statistické testování

Pro detailnější přiblížení výsledků vztahové vazby našich respondentů jsme porovnávali hodnoty vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti s hodnotami vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti vzorku mužů z metodologické studie Seitla, Charváta a Lečbycha (2016). Jedním z cílů jejich studie bylo stanovit parametry použitelné pro tvorbu norem ve výzkumné i klinické praxi na vzorku 1072 respondentů (z toho bylo 274 mužů, 798 žen).

Rozdíly mezi hodnotami obou proměnných ve dvou vzorcích jsme testovali v programu Jamovi. Dle Shapiro-Wilkova testu mají obě proměnné v našem vzorku normální rozložení, proto jsme pro porovnání s hodnotami z výše citované studie použili Studentův t-test. Signifikantně významné rozdíly se prokázaly v obou hodnotách. Náš vzorek vykazoval vyšší vztahovou vyhýbavost i úzkostnost než běžná populace. Detailnější výsledky uvádíme v tabulkách 6 a 7.

Tabulka 6: Porovnání vztahové vyhýbavosti s normami

Vyhýbavost				
P-value	Cohenovo d	Vězeňská populace (R)	Referenční skupina (R)	Rozdíl
0,026	0,205	3,71	3,55	0,161

Tabulka 7: Porovnání vztahové úzkostnosti s normami

Úzkostnost				
P-value	Cohenovo d	Vězeňská populace (R)	Porovnávaná skupina (R)	Rozdíl
0,001	0,300	3,99	3,72	0,270

8.2.1 VO2: Jaké preference má vězeňská populace ve volbě copingových strategií?

Ke statistickému zpracování copingových strategií jsme použili program Jamovi, v němž jsme výsledky dotazníku porovnávali s vytvořenými normami od Jankeho a Erdmanna (2003). Porovnávali jsme každou copingovou strategií zvlášť a následně i součet pozitivních a negativních copingových strategií. U každého subtestu jsme testovali normalitu pomocí Shapiro-Wilkova testu. V případě normálního rozložení jsme použili Studentův t-test, v případě nenormálního rozložení Wilcoxonův test. Pro záznam výsledků obou testů byly vytvořeny dvě tabulky.

V tabulkách 8 a 9 uvádíme výsledky subtestů jednotlivých copingových strategií. Většina z nich se signifikantně odlišuje od norem, a to jak v pozitivních, tak v negativních copingových strategiích. Takové výsledky jsou v tabulkách zvýrazněny tučně. Nejprve se podíváme na pozitivní copingové strategie.

H2a: Souhrnné skóry pozitivního copingu u vězeňské populace jsou statisticky signifikantně nižší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78.

Testujeme, zda je celkový součet pozitivních copingových strategií signifikantně nižší oproti normám použitého dotazníku. Rozdíly můžeme nalézt v subtestech podhodnocení, odmítání viny, odklonu a náhradního uspokojení. Náš vzorek dle výsledků podhodnocuje více než běžná populace. Zároveň méně odmítá vinu. Více uplatňuje strategii odklonu a také náhradního uspokojení. Naopak ve strategiích kontrola situace, kontrola reakcí a pozitivní sebeinstrukce se významně neliší. V neutrální copingové strategii, potřeba sociální opory, nejsou oproti normě u našeho vzorku signifikantní rozdíly. Významně se však odlišuje v copingové strategii vyhýbání se, dle Cohennova d usuzujeme vysokou míru efektu.

Z výsledků je patrné, že náš vzorek v porovnání s normami užívá více pozitivních copingových strategií, a to jak v jejich celkovém součtu, tak v některých dílčích strategiích. První hypotézu tedy **nepřijímáme**, souhrnné skóry pozitivního copingu nejsou statisticky signifikantně nižší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78. Nicméně je zde nutné přihlédnout ke skutečnosti, o jaké copingové strategii se konkrétně jedná, a k jejich souvislosti v kontextu s vězeňskou populací. Kupříkladu pokud vězněné osoby používají více podhodnocení a odklon od problému, nemusí to pro ni být vhodné. Touto problematikou se budeme podrobněji zabývat v diskuzi.

H2b: Souhrnné skóry negativního copingu u vězeňské populace jsou statisticky signifikantně vyšší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78.

Testujeme, zda jsou signifikantně vyšší celkové skóry negativního copingu u našeho vzorku oproti normám dotazníku. Rozdíly můžeme zaznamenat u všech negativních copingových strategií. Více se užívají strategie úniková tendence, rezignace a sebeobviňování. Naopak méně respondenti používají perseveraci, můžeme tedy říci, že o problémech méně přemítají. V součtu všech negativních copingových strategií vykazuje náš vzorek vyšší skóry než běžná populace. Druhou hypotézu tedy **přijímáme**, souhrnné skóry negativních copingových strategií jsou statisticky signifikantně vyšší oproti souhrnným skórum z norem dotazníku SVF 78.

Tabulka 8: Porovnání copingových strategií s normami Studentova t-testu

Studentův t-test					
Copingová strategie	P-value	Cohenovo d	Vězeňská populace (R)	Hodnoty norem (R)	Rozdíl
Podhodnocení	<0,001	0,44	12,66	10,67	1,99
Odmítání viny	0,004	-0,27	10,18	11,41	-1,23
Potřeba sociální opory	0,238	0,11	12,11	11,57	0,54
Úniková tendence	<0,001	0,61	10,02	7,35	2,67
Perseverace	0,041	-0,19	12,60	13,61	-1,01
Sebeobviňování	<0,001	0,51	12,55	9,81	2,74
POZ celkem	<0,001	0,42	13,70	12,47	1,23
NEG celkem	<0,001	0,41	11,02	9,49	1,53

Tabulka 9: Porovnání copingových strategií s normami Wilcoxonova testu

Wilcoxonův test					
	P-value	Cohenovo d	Vězeňská populace (R)	Hodnoty norem (R)	Rozdíl
Odklon	<0,001	0,34	13,12	11,69	1,81
Náhradní uspokojení	<0,001	0,55	11,75	8,42	3,08
Kontrola situace	0,880	-0,07	16,51	16,84	-0,34
Kontrola reakcí	0,63	0,002	15,28	15,27	0,23
Pozitivní sebeinstrukce	0,67	-0,06	16,42	16,71	-0,21
Vyhýbání se	<0,001	0,99	16,90	11,44	5,56
Rezignace	0,002	0,35	8,89	7,17	1,83

8.2.2 Kontrola intervenujících proměnných

V souvislosti s užíváním copingových strategií jsme se rozhodli otestovat vliv intervenujících proměnných délky a četnosti uvěznění pomocí Spearmanova koeficientu. V demografických údajích jsme záměrně položili otázku: „Uved'te prosím Vaši doposud strávenou dobu ve vězení“, aby tento čas zahrnoval i dobu ve vazbě.

Na vězněné osoby působí mnoho nežádoucích vlivů vězeňského prostředí, jež by mohly způsoby zacházení se stresem ovlivnit. Jak uvádí Mařádek (2003), vězni procházejí procesem prizonizace, který můžeme definovat jako souhrn všech negativních jevů působících na jedince v průběhu uvěznění. Jde o proces postupné adaptace na způsob života ve věznici, ostatní vězně a vězeňskou „subkulturu“.

U žádné copingové strategie se však signifikantně významná souvislost těchto intervenujících proměnných neprokázala. Můžeme tedy konstatovat, že na užívání copingových strategií u našeho vzorku nemá vliv délka ani četnost uvěznění.

8.2.3 VO3: Jaká je souvislost mezi typy vztahové vazby a copingovými strategiemi u vězeňské populace?

H3a: U vězeňské populace existuje souvislost mezi skóry ve škálách jisté, zaujaté, vyhýbavé a bázlivé vazby a mezi skóry ve škálách copingových strategií.

Testujeme, zda typ vztahové vazby souvisí s preferencí copingových strategií. Ke statistickému zpracování byl využit program Jamovi. Normální rozložení jsme u copingových strategií pomocí Shapiro-Wilkova testu zamítli, proto jsme pro zjištění korelací použili Spearmanův koeficient. Výsledky korelujících položek jsou uvedeny v tabulkách 10 a 11.

V 10. tabulce můžeme pozorovat, že všechny skóry typů vazby, včetně jisté, pozitivně korelují s celkovým součtem negativních copingových strategií. Jistý typ vazby navíc pozitivně koreluje s copingovými strategiemi perseverace, rezignace a sebeobviňování. Dále bázlivě vyhýbavý typ vazby pozitivně koreluje s perseverací a rezignací. Zaujatý typ pozitivně koreluje s potřebou sociální opory, perseverací, rezignací a sebeobviňováním a distancovaně vyhýbavý typ pozitivně koreluje s rezignací.

Pozitivní korelace interpretujeme v tom smyslu, že čím vyšší je hodnota příslušné vztahové vazby, tím vyšší je hodnota korelující copingové strategie. Např. čím má respondent vyšší skór bázlivě vyhýbavého attachmentu, tím více užívá strategii perseverace. Třetí hypotézu tedy **přijímáme**, mezi typem vazby a volbou copingových strategií se souvislost prokázala.

Tabulka 10: Korelace typů vazeb s copingovými strategiemi

	Jistý	Bázlivě vyhýbavý	Zaujatý	Distancovaný vyhýbavý
Podhodnocení	-0,123	-0,120	-0,137	-0,090
Odmítání viny	0,061	0,089	0,032	0,128
Odklon	0,099	0,072	0,017	0,015
Náhradní uspokojení	0,033	0,018	0,047	-0,011
Kontrola situace	0,054	-0,001	-0,085	-0,066
Kontrola reakcí	0,028	-0,010	-0,059	-0,066
Pozitivní sebeinstrukce	0,018	-0,022	-0,041	-0,094
Potřeba sociální opory	0,138	0,055	0,188*	-0,074
Vyhýbání se	0,012	-0,200	0,035	-0,057
Úniková tendence	0,054	0,048	0,057	0,028
Perseverace	0,326***	0,273**	0,346***	0,170
Rezignace	0,418***	0,415***	0,397***	0,357***
Sebeobviňování	0,223*	0,157	0,259**	0,049
POZ celkem	0,027	-0,009	0,052	-0,065
NEG celkem	0,353***	0,306***	0,367***	0,202*

Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

V 11. tabulce uvádíme, jak s copingovými strategiemi souvisí skóry vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti. Se vztahovou vyhýbavostí negativně korelují copingové strategie odklonu, kontroly situace, kontroly reakcí, pozitivní sebeinstrukce, potřeba

sociální opory, sebeobviňování a celkový součet pozitivních strategií. Tyto výsledky můžeme interpretovat tak, že čím větší je skóre vztahové vyhýbavosti, tím nižší je korelující copingová strategie. Kupříkladu čím více je daný jedinec vyhýbavý, tím méně využívá sociální oporu. Se vztahovou úzkostností naopak pozitivně korelují strategie potřeby sociální opory, perseverace, rezignace, sebeobviňování a celkový součet negativních copingových strategií. Z toho plyne, že čím vyšší je skóre úzkostnosti, tím vyšší je skóre příslušné copingové strategie. Např. čím více je respondent úzkostný, tím více rezignuje. Ve 2. příloze uvádíme, jakým způsobem mezi sebou korelují jednotlivé copingové strategie, dále jakým způsobem mezi sebou korelují jednotlivé typy vztahové vazby.

Tabulka 11: Korelace vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti s copingovými strategiemi

	Vyhýbavost	Úzkostnost
Podhodnocení	-0,014	-0,131
Odmítání viny	0,154	-0,023
Odklon	-0,217*	0,160
Náhradní uspokojení	0,102	0,063
Kontrola situace	-0,228*	0,161
Kontrola reakcí	-0,215*	0,128
Pozitivní sebeinstrukce	-0,273*	0,104
Potřeba sociální opory	-0,322***	0,308***
Vyhýbání se	-0,136	0,078
Úniková tendence	-0,016	0,074
Perseverace	-0,144	0,389***
Rezignace	0,097	0,370***
Sebeobviňování	-0,205*	0,326***
POZ celkem	-0,238**	0,110
NEG celkem	-0,106	0,405***

Poznámka: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

9 Diskuze

V této kapitole se budeme zabývat diskuzí našich výsledků a porovnáme je s výsledky obdobných studií. Dále uvedeme některé limity našeho výzkumu a případná doporučení pro následující výzkumy. Cílem této práce bylo blíže porozumět vztahové vazbě a preferovaným copingovým strategiím u vězeňské populace. Kládli jsme si za cíl obě proměnné našeho vzorku popsat a dále testovat případné souvislosti. Celkově můžeme konstatovat, že většina výsledků našeho výzkumu naplnila původní očekávání.

9.1 Diskuze výsledků

Na základě našich cílů byly stanoveny 3 výzkumné otázky obsahující dílčí hypotézy. V první výzkumné otázce nás zajímalo, jaké je rozložení typů vazeb v našem vzorku vězeňské populace. Ukázalo se, že ve vzorku 122 respondentů představoval jistý typ vazby pouze 2,46 %. Převážná většina respondentů tedy vykazovala nejisté typy připoutání, přičemž nejčastější byl bázlivě vyhýbavý typ vazby. Obdobně ve studii Timmermana a Emmelkampa (2006) vykazovali vězni převážně bázlivý styl připoutání a jen výjimečně jistý typ. Pro lepší představu jsme porovnávali skóry vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti s vytvořenými normami Seitla, Charváta a Lečbycha (2016). Očekávali jsme, že u našeho vzorku vězeňské populace budou obě proměnné vyšší. Tento předpoklad se následně potvrdil.

Z výsledků je patrné, že v našem vzorku představuje vztahová vazba značný problém. Totéž dokazuje většina výzkumů týkajících se attachmentu u vězeňské populace. Kupříkladu Miller a Klockner (2019) považují nejistý typ připoutání za prozatím nejkonzistentnější zjištění většiny výzkumů vězňených osob, jak dokazují i další studie (Frodi et al., 2001; Rosenstein & Horowitz, 1996; Ross & Pfäfflin, 2007; Van Ijzendoorn et al., 1997; Ward et al., 1996).

Další výzkumná otázka se týkala preferencí vězeňské populace ve volbě copingových strategií. V případě první hypotézy jsme předpokládali, že souhrnné skóry pozitivních copingových strategií u vězeňské populace budou signifikantně nižší oproti normám dotazníku. Tuto hypotézu jsme nepřijali, naši respondenti dosahovali oproti normám Jankeho a Erdmana (2003) dokonce vyšších hodnot. Jak uvádíme v 8. kapitole s názvem Výsledky výzkumu, je třeba se více zaměřit na skutečnost, jaké copingové strategie jsou oproti normám zvýšené a zda to v případě vězeňské populace můžeme

vnímat jako pozitivum. Vyšší hodnoty pozitivních strategií vycházely v subtestu podhodnocení, odklonu a náhradního uspokojení. Weiss (2007) se ve své diplomové práci rovněž zabýval copingovými strategiemi u vězeňské populace. Výzkumu se zúčastnilo 60 mužů ve Vazební věznici Hradec Králové a k měření copingových strategií byl rovněž využit dotazník SVF 78. Naše výsledky se v mnohém shodovaly, i ve Weissově výzkumu dosahovali vězni výrazně vyšších hodnot v celkovém součtu pozitivních copingových strategií. Podíváme-li se na konkrétní subtesty, shodu ve zvýšených výsledcích pozorujeme u podhodnocení a náhradního uspokojení.

Copingovými strategiemi u vězeňské populace se ve své diplomové práci zabývala také Budířská (2013), která rovněž využila stejný dotazník. I zde se naše výsledky shodovaly ve vyšším součtu pozitivních copingových strategií a v subtestu náhradního uspokojování. Budířská připouštěla možnost, že její vzorek nebyl odsouzen na tak dlouhou dobu, aby u něho byly patrné důsledky prizonizace, což může být vysvětlením vyšších pozitivních strategií.

Weiss (2007) tyto výsledky vysvětluje zesílenou tendencí vězňů prezentovat se v lepším světle. Nás v této souvislosti napadá další možnost. Přestože se strategie podhodnocení, náhradního uspokojení, a v našem případě i zvýšeného odklonu řadí dle manuálu do pozitivních copingových strategií, klademe si otázku, zda jejich vyšší hodnoty lze u vězeňské populace skutečně vnímat jako pozitivní. Tím nechceme snižovat hodnotu pozitivních copingových strategií, ale nabízí se možnost, že by bylo více žádoucí, aby některé tyto hodnoty měly blíže normálnímu rozložení.

V testu SVF 78 respondent po úvodní větě „V situaci, kdy jsem něčím (někým) poškozen(a) / nebo vnitřně rozrušen(a) / nebo vyveden(a) z míry...“ vybírá u jednotlivých výroků míru souhlasu a nesouhlasu. Podívejme se na podobu výroků u subtestu podhodnocení, které např. zněly: „Vyrovřádám se s tím rychleji než ostatní.“, „Jsem rád, že nejsem tak přecitlivělý jako druzí.“, „Beru to lehčeji než jiní v téže situaci.“ apod. Napadá nás, že podhodnocování vlastních reakcí či jejich pozitivnější vnímání oproti druhým lidem nemusí být ve zvýšené míře u vězeňské populace vhodné, naopak je to může podněcovat k bagatelizování svých problémů.

V našem výzkumu vyšla zvýšeně i strategie odklonu. Také Jankeho a Erdmana (2003) napadla otázka, zda může být copingová strategie odklonu vnímaná jako negativní. Dle jejich názoru by bylo potřeba tuto skutečnost empiricky prozkoumat, proto zde uvádíme pouze návrh jiné interpretace u této specifické populace. Pro strategii odklonu

platí např. tvrzení: „Snažím se soustředit své myšlenky na něco jiného.“, „Nějak se od toho odpoutám.“ apod. Snaha odvrácení od zátěže či navození psychických stavů zmírňujících působení stresu se dá zajisté vnímat jako pozitivní, ovšem ve zvýšené míře u vězeňské populace to může představovat jeden z důvodů, proč se nezabývají řešením svých problémů, ale volí si snazší cesty, např. náhradní uspokojení, které jim rovněž vyšlo zvýšené.

Podívejme se tedy na subtest náhradního uspokojení, pro něž jsou typické výroky typu: „Udělám něco příjemného pro sebe.“, „Hledám něco, co by mě mohlo potěšit.“ apod. Schopnost náhradního uspokojení se dá jistě také hodnotit pozitivně, v případě vězeňské populace to však přesně zapadá do oblasti, která se nám jeví jako problémová – zvýšené podhodnocování, odklon od problému, vyhýbání se, únikové tendence, a naopak snížená hodnota perseverace neboli přemítání o problémech.

Tím se dostáváme k další copingové strategii, v níž se naši respondenti oproti normě výrazně lišili, tedy ke strategii vyhýbání se. Dle Jankeho a Erdmana (2003) se jedná o neutrální copingovou strategii. Může jít o pozitivní způsob zpracování stresu (pokud nelze zátěži zamezit na základě regulačních možností jedince), ale také o negativní způsob (pokud je hlavní motivací vyhnout se zátěži). V souvislosti s výsledky ostatních subtestů se domníváme, že jde spíše o potřebu se zátěži vyhnout, tedy o negativní způsob práce se stresem. Vysokých skóre v této strategii dosahovali i respondenti ve výzkumu Weisse (2007) a Budířské (2013).

Ve druhé hypotéze jsme očekávali, že naši respondenti budou dosahovat signifikantně vyšších hodnot v celkovém součtu negativního copingu oproti normám dotazníku. Tuto hypotézu jsme přijali, v porovnání s normami vyšších hodnot dosahovali. Co se týče jednotlivých subtestů, vyšší hodnoty respondenti vykazovali ve strategii úniková tendence, rezignace a sebeobviňování. Vyšší míra únikových tendencí, sebeobviňování a celkový součet negativních strategií souhlasí s výzkumem Budířské (2013). Zvýšená strategie rezignace odpovídá výzkumu Weisse (2007). Naopak o něco nižších hodnot dosahovali naši respondenti v perseveraci, tedy méně o svých problémech přemítají.

Ve výsledcích Weisse (2007) dosahovali respondenti vyšších skóre v odmítání viny. V tomto ohledu se naše výsledky lišily. V aktuálním výzkumu respondenti dosahovali naopak nižších skóre u strategie odmítání viny, což odpovídá i zvýšenému sebeobviňování.

Nižší míra odmítání viny by se dala vnímat jako pozitivní, ovšem nabízí se otázka, čeho konkrétně se nižší odmítání viny v životě respondentů týká a zda nejde pouze o důsledek uvěznění.

Proto jsme dále sledovali intervenující proměnné délky a četnosti uvěznění, které by mohly užívání některých copingových strategií ovlivňovat. Na vězněné osoby má značný vliv prizonizace, jež by mohla souviset např. s častějšími vyhýbavými strategiemi. V souvislosti s délkou uvěznění nás napadala možná souvislost se zvýšeným sebeobviňováním a sníženým odmítáním viny. Ani u jedné copingové strategie se však souvislost s intervenujícími proměnnými neprokázala. Můžeme proto předpokládat, že výše uvedené copingové strategie představují pro naše respondenty problém, který nesouvisí s uvězněním. Jak uvádí Gullone, Jones a Cummins (2000), neexistuje příliš mnoho důkazů, jež by naznačovaly, že jsou maladaptivní copingové strategie u vězeňské populace způsobeny vlivem uvěznění, pravděpodobně se s problémovým zacházením se stresem potýkali i dříve.

Naše zjištění jsou v souladu i s některými zahraničními výzkumy. Kupříkladu u vězeňské populace se jeví jako problémový vyhýbavý coping (Aebi et al., 2013; Ruchkin et al., 1999). Zároveň vyhýbavé copingové strategie značně převládaly i u našich respondentů.

Poslední výzkumná otázka se zabývala souvislostí mezi typy vazby a copingovými strategiemi u našeho vzorku vězeňské populace. Ve třetí hypotéze jsme proto očekávali, že u našich respondentů tato souvislost existuje. Hypotézu jsme přijali, ukázalo se, že všechny typy vazby pozitivně korelovaly s celkovým součtem negativních strategií. Tato korelace se potvrdila i u jistého typu. Otázkou zůstává, proč škála jistého typu vazby pozitivně korelovala s negativními copingovými strategiemi a nekorelovala s pozitivními. Vysvětlením může být celková zvláštnost vzorku vězeňské populace oproti populaci běžné.

Zajímavé souvislosti můžeme sledovat u bázlivě vyhýbavého typu vazby, který mimo celkový součet negativních copingových strategií pozitivně koreloval s perseverací a rezignací. Bázlivě vyhýbaví jedinci se dle dotazníku ECR vyznačují vysokou mírou úzkostnosti i vyhýbavosti. Tento typ vazby představuje potenciál k psychické dezorganizaci během konfrontace s náročnými situacemi. To by mohlo být vysvětlením pro zvýšené výsledky u subtestu rezignace. Zároveň se jedinci s tímto attachmentem mnohdy trápí pocity viny a jsou si nejistí ve svém jednání, což by mohlo souviset s vyššími hodnotami perseverace.

U zaujatého typu vazby nám dále vyšly pozitivní korelace s copingovými strategiemi potřeby sociální opory, perseverace, rezignace a sebeobviňování. Pro tento typ vazby je typická větší závislost na vztahové osobě a v použitém dotazníku převažují nízké hodnoty vyhýbavosti. Tím bychom si mohli vysvětlit vyšší potřebu sociální opory. Vyšší skóry vykazuje naměřená úzkostnost, zároveň jsou tito jedinci často ustrašení a pohlcení svými emocemi, což může být následkem vyšších hodnot perseverace, rezignace a sebeobviňování.

U distancovaně vyhýbavého typu vazby se kromě celkového součtu negativních strategií prokázala pozitivní korelace se strategií rezignace. Tento typ vazby je charakteristický vysokou vyhýbavostí a nízkou úzkostností. Vysokou vyhýbavostí bychom mohli vysvětlit spojitost s preferencí negativních copingových strategií. Koneckonců i rezignace se dá vnímat jako vyhýbání se řešení problému.

Na závěr porovnáme naše zjištěné výsledky o souvislosti attachmentu a copingových strategií s obdobnou zahraniční studií Mckeownové, Clarbourové, Heronové a Thomsona (2017). Ve studii těchto autorů se jistý typ vztahové vazby pojil s pozitivními copingovými strategiemi. V tomto ohledu se naše studie lišila, škála jistého typu se s pozitivními strategiemi nepojila. Výzkumy se však shodovaly ve zjištěné souvislosti mezi úzkostným typem připoutání a copingovými strategiemi zaměřenými na emoce (u zaujatého typu attachmentu jsme naměřili vyšší hodnoty perseverace a sebeobviňování).

9.2 Limity výzkumu

Nyní si uvedeme některé limity, s nimiž se náš výzkum potýkal. Jeden z těchto limitů představuje skutečnost, že jsme vzhledem k typu výzkumu museli použít sebeposuzovací formu dotazníků. Jak uvádějí Hašto, Kaščáková, Fürstová, Šolcová, Vacková, Heveriová a Tavel (2018), u zjišťování vztahové vazby je v tomto ohledu limitující, že se odkrývají spíše uvědomované aspekty citového připoutání, není však možné dostatečně zachycovat neuvědomovanou stránku vazby. Za další nevýhodu u sebeposuzovacích metod shledáváme skutečnost, že jsou závislé na míře introspekce a schopnosti sebereflexe jedince, která může být u některých vězněných osob snížena (Drahý, Hůrka & Petras, 2018).

Také můžeme předpokládat, že u vězeňské populace je zvýšené riziko zakroužkování dle náhody či nedokončení dotazníku. Díky poskytnutým informacím od některých pracovníků víme, že tato skutečnost byla zmírněna slíbenou odměnou respondentům, kdy jim za vyplnění dotazníků např. pustili jejich oblíbený seriál. Další nevýhodou je, že pro některé respondenty mohly být oba dotazníky dlouhé a možná i náročné. To mohl být kromě snížené motivace důvod, proč 30 dotazníků nebylo dokončeno a musely být z výzkumu vyloučeny. Zbylé dotazníky však byly vyplněny správně.

Dále je zapotřebí připomenout, že náš vzorek byl získán zprostředkovaným sběrem dat, v němž nešlo o náhodný výběr. Můžeme tedy předpokládat, že vězni, kteří byli pro výzkum vybráni a byli ochotni se výzkumu zúčastnit, patří k méně problémovým jedincům, což snižuje reprezentativnost vzorku.

9.3 Přínosy výzkumu a doporučení pro další výzkumy

V souvislosti s uvedenými limity nám přijde vhodné pro budoucí výzkum použít smíšený typ výzkumného designu, aby se výsledky sebesuzovacích dotazníků mohly porovnat s provedenými rozhovory. Bylo by jistě zajímavé výsledky doplnit o další proměnné, kupříkladu o frustrační toleranci, jež by se dala dobře porovnat s copingovými strategiemi, ale i s typy attachmentu. V případě kvalitativního designu by mohlo být vhodné použití Rosenzweigova testu frustrační tolerance, ten by jistě mohl být pro respondenty zajímavější než sebesuzovací dotazníky.

Vhodné doplnění našich výsledků by mohlo představovat zjištění dominantních emocí, komplexů a konfliktů osobnosti, k čemuž by mohl přispět např. Tematický apercipční test, jenž by mohl být pro respondenty rovněž záživnější. Smíšený typ designu by vedle rozhovoru s respondenty umožnil použití projektivních testů osobnosti, které by přinesly další zajímavé výsledky a pro vězeňskou populaci by mohly být vhodnější. Mimo to by mohlo být přínosné výzkum rozšířit o osobnostní rysy, temperament či atribuční tendence.

Tento výzkum by mohl být přínosem pro oblast penitenciární psychologie, jelikož poukazuje na problémové aspekty vztahové vazby a způsobů zacházení se stresem u dospělých odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody. Narušený attachment i maladaptivní copingové strategie vnímáme jako možný cíl terapeutických intervencí ve vězeňském prostředí.

V případě attachmentu se na tuto problematiku zaměřili již zmínění autoři Miller a Klockner (2019) a v případě copingových strategií McMurrana, Fyffe, McCorath, Duggan, a Latham (2001) nebo Robinson a Porporino (2004).

Zároveň by výzkum mohl být přínosný pro dětskou psychologii, neboť upozorňuje na důležitost bezpečného raného připoutání dítěte k pečující osobě a na negativní vlivy nejisté vztahové vazby, projevující se mimo jiné horším zvládnutím stresových situací. Nejisté typy attachmentu i užívání negativních copingových strategií mohou souviset s pozdějším delikventním chováním jedince, jak naznačují i jiné výzkumy (Dawson et al., 2014).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala attachmentem a užíváním copingových strategií u vězeňské populace. V teoretické části jsme si přiblížili koncept attachmentu a copingových strategií. U obou zmíněných oblastí jsme se podívali na jejich specifika u vězeňské populace a představili jsme si některé domácí i zahraniční výzkumy. Dále jsme se krátce věnovali souvislosti attachmentu a copingových strategií, především tomu, jak attachment ovlivňuje pozdější zacházení se stresem.

V empirické části jsme si na základě získaných teoretických poznatků stanovili výzkumné otázky a hypotézy. Na základě statistického zpracování dat jsme popsali typy attachmentu a copingových strategií u našeho vzorku respondentů. Proměnné copingových strategií jsme porovnávali s normami dotazníku SVF 78. Pro detailnější výsledky jsme porovnali vztahovou vyhýbavost a úzkostnost s metodologickou studií Seitla, Charváta a Lečbycha (2016). Dále jsme zkoumali souvislost mezi attachmentem a copingovými strategiemi. Došli jsme k závěru, že u našeho vzorku vězeňské populace převažuje nejistý typ vazby, konkrétně bázlivě vyhýbavý. Při porovnání vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti s výše uvedenou studií se u obou proměnných prokázaly signifikantně významné odlišnosti, našim respondentům vycházely v obou případech vyšší hodnoty.

Při porovnání copingových strategií našeho vzorku s normami se prokázaly celkově vyšší hodnoty negativních, ale i pozitivních strategií. U obou typů strategií se vyskytovaly zvýšené hodnoty ve vyhýbavých způsobech zpracování stresu. V případě pozitivních byly zvýšené hodnoty ve strategiích podhodnocení, odklonu a náhradního uspokojení. Naopak snížené hodnoty byly prokázány u odmítání viny. Negativní strategie byly zvýšené u únikové tendence, rezignace a sebeobviňování. V neutrálních copingových strategiích vyšly výrazně zvýšené hodnoty u strategie vyhýbání se.

Potvrdil se předpoklad, že mezi typy vazby a copingovými strategiemi existuje souvislost. Nejisté typy vazby pozitivně korelovaly s celkovým součtem negativních copingových strategií. Konkrétně bázlivě vyhýbavý typ koreloval s perseverací a rezignací, zaujatý s potřebou sociální opory, perseverací, rezignací a sebeobviňováním a distancovaně vyhýbavý s rezignací.

Přínosem této práce je rozšíření poznatků z oblasti penitenciární psychologie v rámci českého prostředí. Práce poukazuje na některé z problémových aspektů, jež se u vězněných osob často vyskytují a na které zároveň mohou být zacíleny terapeutické intervence.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. Aebi, M., Giger, J., Plattner, B., Metzke, C. W., & Steinhausen, H. C. (2014). Problem coping skills, psychosocial adversities and mental health problems in children and adolescents as predictors of criminal outcomes in young adulthood. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 23, 283–293, doi: 10.1007/s00787-013-0458-y.
2. Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
3. Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M., & Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 56–66, doi:10.1037/0022-006X.70.1.56.
4. Bakermans–Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2009). The first 10,000 Adult Attachment Interviews: Distributions of adult attachment representations in clinical and non-clinical groups. *Attachment & Human Development*, 11(3), 223–263, doi:10.1080/14616730902814762.
5. Balaščíková, V., & Blatný, M. (2003). Determinanty výběru strategií zvládnání. *Zprávy – Psychologický ústav AV ČR*, 9(2).
6. Besemer, S., & Farrington, D. P. (2012). Intergenerational transmission of criminal behaviour: conviction trajectories of fathers and their children. *European Journal of Criminology*, 9(2), 120–141.
7. Beijers, J. et al. (2017). *J Dev Life Course Criminology*, 3: 1.
8. Bijleveld, C. C. J. H. & Wijkman, M. D. S. (2009). Intergenerational continuity in convictions: a five-generation study. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 19, 142–155, doi: 10.1002/cbm.714.
9. Blatníková, Š., & Netík, K. (2008). *Predikce vývoje pachatele*. Praha, Česko: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
10. Blažek, P., Fischer, S., & Škoda, J. (2019). *Delikvence: Analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Praha, Česko: Grada.
11. Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: Their characters and home-life. *International Journal of Psycho-Analysis*, 25, 19–53.
12. Bowlby, J. (1988). *Secure base: parent-child attachment and healthy human development*. New York, NY: Basic Books.

13. Bowlby, J. (2010). *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha, Česko: Portál.
14. Bowlby, J. (2012). *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha, Česko: Portál.
15. Bowlby, J. (2013). *Ztráta: smutek a deprese*. Praha, Česko: Portál.
16. Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (p. 46–76). New York: Guilford Press.
17. Bretherton, I., & Munholland, K. A. (2008). Internal Working Models in Attachment Relationships: Elaborating a central construct in attachment theory. *Handbook of attachment: Theory, research and clinical application*, 102–127.
18. Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha, Czech: Portál.
19. Brown, J., Miller, S., Northy, S., & O'Neill, D. (2014). *What works in therapeutic prisons: Evaluating psychological change in Dovegate Therapeutic Community*. London, GB: Palgrave Macmillan.
20. Budířská, K. (2013). *Psychika odsouzených ve věznici s ostrahou*. (Nepublikovaná diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česko.
21. Canter, R. J. (1982). Family Correlates of Male and Female Delinquency. *Criminology*, 20(2), 149–167, doi: 10.1111/j.1745-9125.1982.tb00454.x.
22. Compas, B. F., Connor-Smith, J. K., Thomsen, A. H., & Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: Problems, progress and potential theory and research. *Psychological Bulletin*, 127(1), 87–127.
23. Čáp, J. & Dytrych, Z. (1968). *Utváření osobnosti v náročných životních situacích*. Praha, Česko: Státní pedagogické nakladatelství.
24. Čírtková, L. (2013). *Forenzní psychologie*. Plzeň, Česko: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o.
25. Davoodi, R., & Ghahari, S. (2018). The effectiveness of emotion regulation and distress tolerance skills on improving coping strategies and reduce perceived stress in prisoners. *Social Determinants of Health*, 4(3), 145–153, doi: 10.22037/sdh.v4i3.22819.
26. Dawson, A. E., Allen, J. P., Marston, E. G., Hafen, C. A., & Schad, M. M. (2014). Adolescent insecure attachment as a predictor of maladaptive coping and externalizing behaviors in emerging adulthood. *Attachment & human development*, 16(5), 462–478, doi: 10.1080/14616734.2014.934848.

27. Drahý, F., Hůrka, J., & Petras, M. (2018). *SARPO Charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie*. Praha, Česko: Vězeňská služba České republiky.
28. Eftekhari, A., Turner, A. P., Larimer, M. E. (2004). Anger expression, coping, and substance use in adolescent offenders. *Addict Behav*, 29, 1001–1008, doi: 10.1016/j.addbeh.2004.02.050.
29. Endler, N. S., & Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: a critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844–854, doi:10.1037/0022-3514.58.5.844.
30. Farrington, D. P. (2007). Childhood risk factors and risk-focused prevention. In M. Maguire, R. Morgan and R. Reiner (Eds.). *The Oxford Handbook of Criminology* (602–640). Oxford: Oxford University Press.
31. Finzi, R., Ram, A., Har-Even, D., Shnit, D., & Weizman, A. (2001). Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 769–786.
32. Folkman, S., Lazarus, R. S., Dunkel-Schetter, C., DeLongis, A., & Gruen, R. J. (1986). Dynamics of a stressful encounter: Cognitive appraisal, coping, and encounter outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(5), 992–1003, doi:10.1037/0022-3514.50.5.992.
33. Fraley, R. C., & Waller, N. G. (1998). Adult attachment patterns: a test of the typological model. In: J. A. Simpson, & W. S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (pp. 77–114). New York, NY: Guilford.
34. Frodi, A., Dernevik, M., Sepa, A., Philipson, J., & Bragesjö, M. (2001). Current attachment representations of incarcerated offenders varying in degree of psychopathy. *Attachment & Human Development*, 3(3), 269–283, doi: 10.1080/14616730110096889.
35. Gorman-Smith, D., Tolan, P. H., Loeber, R., & Henry, D. B. (1998). Relation of Family Problems to Patterns of Delinquent Involvement Among Urban Youth. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(5), 319–333, doi: 10.1023/a:1021995621302.
36. Grove, W. M., Eckert, E. D., Heston, L., Bouchard, T. J., Segal, N., & Lykken, D. T. (1990). Heritability of Substance Abuse and Antisocial Behavior: a Study of Monozygotic Twins Reared Apart. *Biological Psychiatry*, 27(12), 1293–1304, doi: 10.1016/0006-3223(90)90500-2.

37. Gullone, E., Jones, T., & Cummins, R. (2000). Coping styles and prison experience as predictors of psychological well-being in male prisoners. *Psychiatry, psychology and law*, 7(2), 170–181. doi: 10.1080/13218710009524983.
38. Haapasalo, J., & Pokela, E. (1999). Child-rearing and child abuse antecedents of criminality. *Aggression and Violent Behaviour*, 1, 107–127.
39. Hansen, A. L., Waage, L., Eid, J., Johnsen, B. H., & Hart, S. (2011). The relationship between attachment, personality and antisocial tendencies in a prison sample: a pilot study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52, 268–276, doi: 10.1111/j.1467-9450.2010.00864.x.
40. Hasking, P. A. (2007). Reinforcement sensitivity, coping, and delinquent behaviour in adolescents. *J Adolesc*, 30, 739–749.
41. Hašto, J. (2005). *Vztáhová väzba: ku koreňom lásky a úzkosti*. Trenčín, Slovensko: Vydavateľstvo F.
42. Hašto, J., Kaščáková, N., Fürstová, J., Poláčková Šolcová, I., Vacková, K. A., Heveri, M., & Tavel, P. (2018). Dotazník Prožívání blízkých vztahů (ECR-R) a sociodemografické rozdiely vo vzťahovej úzkostnosti a vyhýbavosti. *Československá psychologie*, 62(Supp. 1), 56–79.
43. Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524, doi: 10.1037/0022-3514.52.3.511.
44. Hoskovcová, S. (2006). *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Praha, Česko: Grada Publishing.
45. Hošek V. (2001). *Psychologie odolnosti*. 2. vyd., Praha, Česko: Karolinum.
46. Ingram, J. R., Patchin, J. W., Huebner, B. M., McCluskey, J. D., & Bynum, T. S. (2007). Parents, Friends, and Serious Delinquency: an Examination of Direct and Indirect Effects Among At-Risk Early Adolescents. *Criminal Justice Review*, 32(4), 380–400, doi: 10.1177/0734016807311436.
47. Jang, S. J., & Smith, C. A. (1997). a Test of Reciprocal Causal Relationships among Parental Supervision, Affective Ties, and Delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 307–336, 34(3), doi: 10.1177/0022427897034003002.
48. Janke, W., & Erdmann, G. (2003). *Strategie zvládání stresu – SVF 78*. Praha, Česko: Testcentrum.

49. Junger, M., Greene, J., Schipper, R., Hesper, F. & Estourgie, V. (2013). Parental criminality, family violence and intergenerational transmission of crime within a birth cohort. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 19(2), 117–133, doi: 10.1007/s10610-012-9193-z.
50. Karreman, A., & Vingerhoets, A. J. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and Individual Differences*, 53, 821–826.
51. Kõiv, K. (2016). Attachment styles among a sample of Estonian adult male offenders. *The European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, XVI., 27–35.
52. Křivohlavý, J. (2001). *Psychologie zdraví*. Praha, Česko: Portál.
53. Kulísek, P. (2000). Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie*, 44(5), 404–423.
54. Langmeier, J., & Matějček, Z. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Praha, Česko: Karolinum.
55. Larose, S., & Bernier, A. (2001). Social support processes: Mediators of attachment state of mind and adjustment in late adolescence. *Attachment & Human Development*, 3(1), 96–120, doi:10.1080/14616730010024762.
56. Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to emotion: a history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology*, 44, 1–21, doi: 10.1146/annurev.ps.44.020193.000245.
57. Lečbych, M., & Pospíšilíková, K. (2012). Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR): Pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti. *Epsychologie*, 6(3), 1–11.
58. Maierová, E. (2015). *Poruchy osobnosti a vztahová vazba u patologických hráčů*. Olomouc, Česko : Univerzita Palackého v Olomouci.
59. Main, M., Solomon, J. (1990): Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In: M. Greenberg, D. Cicchetti, & M. Cumings (Eds.). *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention*. Chicago, University of Chicago Press.
60. Mařádek, V. (2003). *Výkladový slovník penologie*. Ostrava, Česko: Ostravská univerzita.
61. Matoušek, O. (2017). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha, Česko: Portál.
62. Matoušková, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha, Česko: Grada.

63. Mauricio, A. M., & Gormley, B. (2001). Male perpetration of physical violence against female partners: The interaction of dominance needs and attachment insecurity. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(10), 1066–1081, doi: 10.1177/088626001016010006.
64. McCord, J. (1979). Some Child-Rearing Antecedents of Criminal Behavior in Adult Men. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(9), 1477–1486, doi: 10.1037//0022-3514.37.9.1477.
65. Mckeown, A., Clarbour, J., Heron, J., & Thomson, N. (2017). Attachment, Coping, and Suicidal Behavior in Male Prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 44(4), 566–588, doi: 10.1177/0093854816683742.
66. McMurrin, M., Fyffe, S., McCorath, L., Duggan, C., & Latham, A. (2001). ‘Stop & Think!’: social problem solving therapy with personality disordered offenders. *Crim Behav Ment Health*, 11(4), 273–285, doi: 10.1002/cbm.401.
67. Mikulincer, M., & Florian, V. (1998). The relationship between adult attachment styles and emotional and cognitive reactions to stressful events. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (pp. 143–165). New York, NY: Guilford Press.
68. Negy, C., Woods, D.J., & Carlson, R. (1997). The relationship between female inmates’ coping and adjustment in a minimum-security prison. *Criminal Justice and Behavior*, 24(2), 224–233, doi: 10.1177/0093854897024002005.
69. Obegy, J. H., & Berant, E. (2009). *Attachment theory and research in clinical work with adults*. New York, NY: Guilford Press.
70. Ognibene, T. C. & Collins, N. L. (1998). Adult attachment styles, perceived social support and coping strategies. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(3), 323–345, doi: 10.1177/0265407598153002.
71. Okrouhlická, K. (2017). Reaktivita a tolerance k frustraci z pohledu psychologie u odsouzených pachatelů trestné činnosti. *Psychologie pro praxi*, 1, 9–24, doi: 10.14712/23366486.2017.8.
72. Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha, Česko: Grada.
73. Rebellon, C. J. (2002). Reconsidering the broken homes/delinquency relationship and exploring its mediating mechanism(s). *Criminology*, 40(1), 103–135, doi: 10.1111/j.1745-9125.2002.tb00951.x.

74. Reiss, A. J., & Farrington, D. P. (1991) Advancing knowledge about co-offending: Results from a prospective longitudinal survey of London males. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82, 360–395, doi: 0091- 4169/91/8202-360.
75. Robins, L. N. (1978). Sturdy childhood predictors of adult antisocial behaviour: replications from longitudinal studies. *Psychological Medicine*, 8(4), 611–622, doi: 10.1017/s0033291700018821.
76. Robinson, D., & Porporino, F. J. (2004) Programming in cognitive skills: the reasoning and rehabilitation programme. In: C. R. Hollin (Ed.). *The essential handbook of offender assessment and treatment*. Sussex, GB: Wiley (pp 63–78).
77. Rosenstein, D. S., & Horowitz, H. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 244–253, doi: 10.1037//0022-006x.64.2.244.
78. Ross, T., & Pfäfflin, F. (2007). Attachment and interpersonal problems in a prison environment. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 18(1), 90–98, doi: 10.1080/14789940601063345.
79. Rowe, D. C., & Farrington, D. P. (1997). The familial transmission of criminal convictions. *Criminology*, 35(1), 177–201, doi: 10.1111/j.1745-9125.1997.tb00874.x.
80. Ruchkin, V. V., Eisemann, M., & Hägglöf, B. (1999). Coping styles in delinquent adolescents and controls: the role of personality and parental rearing. *J Youth Adolesc*, 28, 705–717, doi: 10.1023/A:1021639617667.
81. Sampson, R. J. & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
82. Scharf, M., Maysel, O. & Kivenson-Baron, I. (2004). Adolescents' attachment representations and developmental tasks in emerging adulthood. *Developmental Psychology*, 40(3), 430–444, doi:10.1037/0012-1649.40.3.430.
83. Seiffge-Krenke, I. (2006). Coping with relationship stressors: The impact of different working models of attachment and links to adaptation. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 24–28, doi:10.1007/s10964-005-9015-4.
84. Seitzl, M., Charvát, M., & Lečbych, M. (2016): Psychometrické charakteristiky české verze škály Experiences in Close Relationships (ECR). *Československá psychologie*, 60(4), 351–371.
85. Shaver, P. R., & Hazan, C. (1993). Adult romantic attachment: Theory and evidence. In: D. Perlman & W. H. Jones (Eds.). *Advances in personal relationships* (pp. 29–70). London, GB: Jessica Kingsley.

86. Miller, S., & Klockner, K. (2019). Attachment Styles and Attachment Based Change in Offenders in a Prison Therapeutic Community. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*, 19(3), 260-277, doi: 10.1080/24732850.2019.1603956.
87. Smith, C. A. & Stern, S. B. (1997). Delinquency and antisocial behaviour: a review of family processes and intervention research. *Social Service Review*, 71, 382–420, doi: 10.1086/604263.
88. Sochůrek, J. (2007). *Kapitoly z penologie I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec, Česko: Technická univerzita v Liberci.
89. Sokol-Katz, J., Dunham, R., & Zimmerman, R. (1997). Family Structure versus Parental Attachment in Controlling Adolescent Deviant Behavior: a Social Control Model. *Adolescence*, 32(125), 199–215.
90. Spangler, G. & Schieche, M. (1998).: Emotional and adrenocortical responses of infants to the strange situation: The differential function of emotional expression. *International Journal of Behavioural Development*, 22(4), 681–707, doi: 10.1080/016502598384126.
91. Štablová, R. (2008). *Kriminologie: Studijní texty*. Praha, Česko.
92. Štefánková, Z. (2005). Citová väzba v detstve a adolescencii vo vzťahu k emocionálnej regulácii. *Československá psychologie*, 49(5), 432–445.
93. Šulová, L. (2010). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha, Česko: Karolinum.
94. Timmerman, I. G., & Emmelkamp, P. M. (2006). The relationship between attachment styles and Cluster B personality disorders in prisoners and forensic inpatients . *International Journal of Law and Psychiatry*, 48–56, doi: 10.1016/j.ijlp.2005.04.005.
95. Thornberry, T. P., Freeman-Gallant, A., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., & Smith, C. A. (2003). Linked lives: the intergenerational transmission of antisocial behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 171–184.
96. Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha, Česko: Grada.
97. Vágnerová, M. (2008). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, Česko: Portál.
98. Kuchta, J. et al. (2005). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha, Česko: C. H. Beck.
99. Van Ijzendoorn, M. H., Feldbrugge, J. T. T. M., Derks, F. C. H., deRuiter, C., Verhagen, M. F. M., Philipse, M. A. ... Riksen-Walraven, J. (1997). Attachment representations of personality disordered criminal offenders. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 67(3), 449–459, doi: 10.1037/h0080246.

100. Van de Rakt, M., Nieuwbeerta, P. & de Graaf, N. D. (2008). Like father, like son. The relationship between conviction trajectories of fathers and their sons and daughters. *British Journal of Criminology*, 48(4), 538–556, doi: 10.1093/bjc/azn014.
101. Van de Weijer, S. G., Bijleveld, C. C. J. H., & Blokland, A. A. J. (2014). The intergenerational transmission of violent offending. *Journal of Family Violence*, 29(2), 109–118, doi: 10.1007/s10896-013-9565-2.
102. Vavrda, V. (2005). *Otázky soudobé psychoanalýzy: tradice a současnost*. Praha, Česko: Nakladatelství Lidové noviny.
103. Večerka, K., Holas, J., Štěchová, M., & Diblíková, S. (2000). *Sociálně patologické jevy u dětí*. Praha, Česko: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
104. Verney, T., & Kelly, J. (1981). *The secret life of the unborn child*. New York: Summit Books.
105. Ward, T., Hudson, S. M., & Marshall, W. L. (1996). Attachment style in sex offenders: a preliminary study. *The Journal of Sex Research*, 33(1), 17–26, doi: 10.1080/00224499609551811.
106. Warr, M. (2005). Making delinquent friends: Adult supervision and children's affiliations. *Criminology*, 43(1), 77–106, doi: 10.1111/j.0011-1348.2005.00003.x.
107. Weiss, V. (2007). *Syndrom uvěznění* (Nepublikovaná diplomová práce). Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česko.
108. Wells, L. E., & Rankin, J. H. (1991). Families and Delinquency: a Meta-Analysis of the Impact of Broken Homes. *Social Problems*, 38(1), 71–93.
109. Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160–166, doi: 10.1126/science.2704995.
110. Zamble, E., & Porporino, F. J. (1990). Coping, imprisonment, and rehabilitation: Some data and their implications. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 53–70, doi: 10.1177/0093854890017001005.
111. Zimmermann, P. (1999). Structure and functions of internal working models of attachment and their role for emotion regulation. *Attachment & Human Development*, 57–71, doi: 10.1080/14616739900134161.
112. Žukov, I., Ptáček, R., & Fischer, S. (2008). EEG Abnormalities in Different Types of Criminal Behaviour: *Activitas Nervosa superior*. *The Journal for Neurocognitive Research*, 50(4), 110–113.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozložení respondentů dle místa uvěznění	37
Tabulka 2: Věkové rozložení respondentů	38
Tabulka 3: Důvod uvěznění	39
Tabulka 4: Hodnoty vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti	39
Tabulka 5: Procentuální rozložení typů vazby	40
Tabulka 6: Porovnání vztahové vyhýbavosti s normami	41
Tabulka 7: Porovnání vztahové úzkostnosti s normami	41
Tabulka 8: Porovnání copingových strategií s normami Studentovým t-testem	43
Tabulka 9: Porovnání copingových strategií s normami Wilcoxonovým testem	43
Tabulka 10: Korelace typů vazeb s copingovými strategiemi	45
Tabulka 11: Korelace vztahové vyhýbavosti a úzkostnosti s copingovými strategiemi	46

Příloha 1: Důvod minulého uvěznění

Důvod minulého uvěznění	Četnost respondentů
Majetková činnost	63
Násilná činnost	5
Drogové delikty	2
Majetková činnost, násilná činnost	3
Majetková činnost, drogové delikty	1
Majetková činnost, drogové delikty, násilná činnost	1
Mravnostní a sexuální delikty	1
Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání	1
Maření výkonu úředního rozhodnutí	2
Nebyli dříve odsouzeni	43

Příloha 2: Korelace copingových strategií

	Po.	Odm.	Odk.	N	KS	KR	PS	PSO	VS	ÚT	Pe.	R	S	POZ	NEG
Po.	1,00	0,37 ***	0,23 *	0,33 ***	0,10	0,25 **	0,25 **	0,10	0,09	0,13	- 0,12	- 0,12	- 0,22 *	0,57 ***	- 0,14
Odm.	0,37 ***	1,00	0,09	0,38 ***	- 0,14	0,16	- 0,05	0,14	- 0,07	0,26 ***	- 0,13	0,25 **	- 0,24 **	0,42 ***	0,04
Odk.	0,23 *	0,09	1,00	0,26 **	0,20 *	0,34 ***	0,30 ***	0,28 **	0,32 ***	0,34 ***	0,20 *	0,24 **	0,14	0,57 ***	0,30 ***
N	0,33 ***	0,38 ***	0,26 **	1,00	- 0,05	0,15	0,12	0,19 *	- 0,04	0,40 ***	0,04	0,12	- 0,10	0,57 ***	0,11
KS	0,10	- 0,14	0,20 *	- 0,05	1,00	0,63 ***	0,62 ***	0,25 **	0,72 ***	- 0,22 **	0,26 **	- 0,19 *	0,33 ***	0,52 ***	0,12
KR	0,25 **	0,16	0,34 ***	0,15	0,63 ***	1,00	0,57 ***	0,29 **	0,58 ***	0,07	0,21 *	- 0,08	0,18 *	0,73 ***	0,13
PS	0,25 **	- 0,05	0,30 ***	0,12	0,62 ***	0,57 ***	1,00	0,17	0,51 ***	- 0,16	0,20	- 0,08	0,22 *	0,63 **	0,08
PSO	0,10	0,14	0,28 **	0,19 *	0,25 **	0,29 **	0,17	1,00	0,29 ***	0,34 ***	0,39 ***	0,33 ***	0,43 ***	0,35 ***	0,53 ***
VS	0,09	- 0,07	0,32 ***	- 0,04	0,72 ***	0,58 ***	0,51 ***	0,29 ***	1,00	- 0,02	0,19 *	- 0,08	0,27 **	0,47 ***	0,15
ÚT	0,13	0,26 ***	0,34 ***	0,40 ***	- 0,22 *	0,07	- 0,16	0,34 ***	- 0,02	1,00	0,16	0,48 ***	0,20 *	0,25 **	0,56 ***
Pe.	- 0,12	- 0,13	0,20 *	0,04	0,26 **	0,21 *	0,20	0,39 ***	0,19 *	0,16	1,00	0,43 ***	0,59 ***	0,14	0,78 ***
R	- 0,12	0,25 **	0,24 **	0,12	- 0,19 *	- 0,08	- 0,08	0,33 ***	- 0,08	0,48 ***	0,43 ***	1,00	0,27 **	0,01	0,74 ***
S	- 0,22 *	- 0,23 9**	0,14	- 0,10	0,33 ***	0,18 *	0,22 *	0,43 ***	0,27 **	0,20 *	0,59 ***	0,27 **	1,00	0,07	0,72 ***
POZ	0,57 ***	0,42 ***	0,57 ***	0,57 ***	0,52 ***	0,73 ***	0,63 **	0,35 ***	0,47 ***	0,25 **	0,14	0,01	0,07	1,00	0,16
NEG	- 0,14	0,04	0,30 ***	0,11	0,12	0,13	0,08	0,53 ***	0,15	0,56 ***	0,78 ***	0,74 ***	0,72 ***	0,16	1,00

Poznámka: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Po. = podhodnocení; Odm. = odmítání viny; Odk. = odklon; N = náhradní uspokojení; KS = kontrola situace; KR = kontrola reakcí; PS = pozitivní sebeinstrukce; PSO = potřeba sociální opory; VS = vyhýbání se;

ÚT = úniková tendence; Pe = perseverace; R = rezignace; s = sebeobviňování; POZ = pozitivní strategie celkem; NEG = negativní strategie celkem.

Příloha 3: Korelace vztahové vazby

	Vyhýbavost	Úzkostnost	Jistý	Bojácně vyhýbavý	Zaujatý	Distancovaně vyhýbavý
Vyhýbavost	1,000	-0,157	0,298***	0,469*	0,164	0,704***
Úzkostnost	-0,157	1,000	0,870***	0,753***	0,936***	0,530***
Jistý	0,298***	0,870***	1,000	0,976**	0,985***	0,868***
Bojácně vyhýbavý	0,469*	0,753***	0,976***	1,000	0,929***	0,949***
Zaujatý	0,164	0,936***	0,985***	0,929***	1,000	0,781***
Distancovaně vyhýbavý	0,704***	0,530***	0,868***	0,949***	0,781***	1,000

Poznámka: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.